

HE 61/2021 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain, Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:n ja rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 31 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettua lakia, Harmaan talouden selvitysyksiköstä annettua lakia ja rajavartiolaitoksen hallinnosta annettua lakia. Sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset pääesikunnan ja poliisin itsenäisestä oikeudesta määrätä esitutkinta käynnistettäväksi. Lakiin ehdotetaan lisäksi useita muita pienehköjä muutoksia, jotka koskevat muun muassa muilta esitutkintaviranomaisilta saatavaa virka-apua sekä poikkeusolojen ja normaaliolojen häiriötilanteiden sääntelyä.

Esityksen tavoitteena on varmistaa sotilasrikosten esitutkintaa koskevan lainsäädännön ajantasaisuus ja siten rikosvastuun tehokas toteutuminen Puolustusvoimissa. Ehdotetuista muutoksista aiheutuisi vähäistä lisätyötä pääesikunnalle, mutta ne eivät edellyttäisi lisäresurssien myöntämistä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.7.2021.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	4
1 Asian tausta ja valmistelu	4
1.1 Tausta	4
1.2 Valmistelu	4
2 Nykytila ja sen arviointi.....	4
2.1 Nykytila.....	4
2.2 Nykytilan arviointi	6
2.2.1 Toimintaympäristön muutokset	6
2.2.2 Päätösvalta esitutinnan käynnistämisestä.....	6
2.2.3 Puolustusvoimien oikeus saada virka-apua muilta viranomaisilta.....	8
2.2.4 Normaaliolojen häiriötilanteita ja poikkeusoloja koskeva sääntely	9
2.2.5 Muut havaitut muutostarpeet.....	10
3 Tavoitteet.....	11
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	11
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	11
4.1.1 Päätösvalta esitutinnan käynnistämisestä.....	11
4.1.2 Virka-apua koskeva sääntely.....	11
4.1.3 Normaaliolojen häiriötilanteita ja poikkeusoloja koskeva sääntely	11
4.1.4 Muut havaitut muutostarpeet.....	12
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	12
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	13
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	13
5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	14
6 Lausuntopalaute	14
7 Säännöskohtaiset perustelut	16
7.1 Laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa	16
7.2 Laki Harmaan talouden selvitysyksiköstä.....	25
7.3 Laki rajavartiolaitoksen hallinnosta	26
8 Lakia alemman asteinen sääntely	26
9 Voimaantulo	26
10 Suhde muihin esityksiin.....	27
10.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä.....	27
11 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	27
LAKIEHDOTUKSET	30
Laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain muuttamisesta.....	30
Laki Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:n muuttamisesta	34
Laki rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 31 §:n muuttamisesta	35
LIITE	36
RINNAKKAISTEKSTIT	36
Laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain muuttamisesta.....	36
Laki Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:n muuttamisesta	42
Laki rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 31 §:n muuttamisesta	43

HE 61/2021 vp

ASETUSLUONNOS	44
Puolustusministeriön asetus Puolustusvoimien rikostorjuntatehtäviä hoitavien virkamiesten virkamerkeistä	44

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa tuli voimaan 1.5.2014. Lakiin on tehty sen voimaantulon jälkeen useita vähäisiä, lähinnä muihin lainsäädäntöhankkeisiin liittyviä, muutoksia, mutta sen toimivuudesta tai mahdollisista muutostarpeista ei ole aiemmin tehty laajempaa kartoitusta.

Puolustusministeriön vuosien 2019–2023 toiminta- ja taloussuunnitelmaan sisältyvän kirjauksen mukaan hallituskauden aikana selvitetään lain muutostarpeet erityisesti esitutkintaan liittyen ja valmistellaan tarvittavat säädösmuutokset. Puolustusvoimien pääesikunta on 13.5.2019 toimittanut puolustusministeriölle esityksen sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain muutostarpeista.

1.2 Valmistelu

Puolustusministeriö perusti 15.1.2020 työryhmän, jonka tehtävänä oli arvioida sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa Puolustusvoimissa koskevan lainsäädännön muutostarpeet ja valmistella tarvittaessa ehdotus sääntelyn uudistamiseksi. Työryhmässä olivat edustettuna puolustusministeriö, oikeusministeriö, sisäministeriö, keskusrikospoliisi, poliisihallitus, Puolustusvoimat ja suojelupoliisi. Työryhmä jakautui kahteen alatyöryhmään, joista ensimmäinen keskittyi vakavien maanpuolustukseen kohdistuvien rikosten ennalta estämistä ja paljastamista koskevan sääntelyn (lain 9 luku) kehittämiseen. Toisen alatyöryhmän tehtävänä oli puolestaan selvittää esitutkintäsäännöksiin kohdistuvat muutostarpeet ja valmistella niitä koskevat muutosehdotukset. Tämä hallituksen esitys perustuu jälkimmäisen alatyöryhmän työhön. Alatyöryhmässä valmisteltu luonnos hallituksen esitykseksi on ollut lausuntokierroksella 18.1.–26.2.2021, minkä jälkeen sen jatkovalmistelu on tehty virkatyönä puolustusministeriössä.

Puolustusministeriön asettama työryhmä jatkaa työtään ja keskittyy erityisesti rikosten ennalta estämistä ja paljastamista koskevien säännösten muutostarpeisiin. Myös esitutkintaa koskevaa sääntelyä tarkastellaan vielä esimerkiksi voimankäytön ja muiden toimivaltuuksien sääntelyn osalta.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Nykytila

Puolustusvoimien rikostorjunta käsittää rikosten ennalta estämisen, paljastamisen ja sotilasrikosten selvittämisen.

Rikosten estämisellä tarkoitetaan poliisilain (872/2011) 5 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on estää rikos, sen yritys tai valmistelu, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, taikka keskeyttää jo aloitetun rikoksen tekeminen tai rajoittaa siitä välittömästi aiheutuvaa vahinkoa tai vaaraa. Rikoksen estämisestä on kysymys ensinnäkin silloin, kun teko kyetään estämään ennen kuin tunnusmerkistön mukaiseen täytäntöönpanotoimeen on

ryhdytty. Määritelmään sisältyy myös rangaistavan yrityksen estäminen. Valmistelun estämisellä tarkoitetaan rangaistavan teon valmistelun estämistä, vaikka itse valmistelua ei ole kriminalisoitu. Lisäksi valmistelun estämiseen kuuluu myös rangaistavan valmistelun estäminen.

Rikosten paljastamisella tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on selvittää, onko esitutkinnan aloittamiselle peruste, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan olettaa, että rikos on tehty. Rikoksen paljastamisella tarkoitetaan poliisilain mukaisesti rikoksen estämisen ja selvittämisen väliin jäävää harmaata aluetta. Poliisilakia koskevan hallituksen esityksen (HE 224/2010 vp, s. 70) mukaan esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa saatujen tietojen mukaan rikos olisi jo tehty, mutta konkreettista perustetta epäilylle ei vielä ole, eli syytä epäillä rikosta ei ole. Rikosten paljastamisessa tarkoituksena on saada selville jo tehdyn rikoksen välittömästi merkityksellisiä seikkoja, kuten tunnusmerkistöön kuuluvat elementit sekä tekijä, tekoaika ja -paikka, esitutkinnan aloittamisen perustaksi. Kysymys ei siten ole rikoksen selvittämisestä, koska esitutkinnan käynnistämisen edellytykset puuttuvat, eikä myöskään rikoksen estämisestä, koska rikos oletetaan jo tehdyksi. Mikäli taas on jo olemassa konkreettinen rikosepäily eli edellytykset esitutkinnan käynnistämiseksi on olemassa, kyse on rikoksen selvittämisestä.

Puolustusvoimien tehtävänä on selvittää sotilasrikoksia, ja poikkeuksellisesti myös siviilihenkilöstön tekoja, jos teosta voidaan todennäköisin syin epäillä myös sotilasta. Sotilasrikoksilla tarkoitetaan rikoslain (39/1889) 45 luvussa säädettyjä rikoksia ja sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 2 §:ssä mainittuja muita rikoksia edellyttäen, että epäiltynä tekijänä on sotilas ja teko on kohdistunut toiseen sotilaaseen tai Puolustusvoimiin.

Puolustusvoimien toimivalta rikosten ennalta estämisen ja paljastamisen osalta on rajatumpi ja koskee vain niitä rikoksia, jotka liittyvät sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan. Voimassa olevassa laissa ei ole säädetty rikosten paljastamisesta tai ennalta estämisestä muissa tapauksissa. Puolustusvoimien rikosten ennalta estäminen ja paljastaminen kohdistuvat siten pääosin selvästi vakavampiin rikoksiin kuin rikosten selvittämistehtävät. Lisäksi rikosten ennalta estäminen ja paljastaminen edeltävät myös ajallisesti rikosten selvittämistä.

Rikosprosessin voidaan katsoa jakautuvan neljään päävaiheeseen, jotka ovat esitutkinta, syyteharkinta, oikeudenkäynti ja rangaistuksen täytäntöönpano. Sotilaskurinpitomenettelyssä voidaan katsoa olevan kaikkia näitä elementtejä. Sotilaskurinpitomenettelyllä tarkoitetaan rikosprosessia, joka käsittää sotilasrikoksen esitutkinnan ja erityisen kurinpitomenettelyn, jossa teosta voidaan määrätä kurinpitorangeistus tai tuomita rangaistus sotilasoikeudenkäynnissä siten kuin laissa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa taikka sotilasoikeudenkäyntilaissa (326/1983) säädetään. Sotilaskurinpitomenettelyn katsotaan nyky muodossaan rinnastuvan nopeutettuun ja yksinkertaistettuun rikosprosessiin. Sotilaskurinpitomenettely on yläkäsite kurinpitomenettelylle, joka on esitutkintaa seuraava rikosprosessin erityinen vaihe, jossa kurinpitoesimies ratkaisee asian kurinpitomenettelyssä tai sen edellytysten puuttuessa siirtää asian syyttäjälle syyteharkintaa varten.

Sotilasrikoksista säädetään rikoslain 45 luvussa, jotka ovat niin sanottuja varsinaisia sotilasrikoksia. Varsinaisia sotilasrikoksia ovat esimerkiksi palvelus-, vartio- ja poissaolorikokset. Sotilaskurinpitomenettelyssä voidaan tutkia myös sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ssä tarkoitettuja epäiltyjä rikoksia, jotka ovat niin sanottuja epävarsinaisia sotilasrikoksia. Epävarsinaisia sotilasrikoksia ovat esimerkiksi henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset ja omaisuusrikokset.

Poliisilla on rikosten esitutkinnan toimittamisen osalta yleistoimivalta. Puolustusvoimien joukko-osastoissa ja kriisinhallintajoukoissa toimitetaan kuitenkin vuosittain noin 3000 sotilasrikosten esitutkintaa. Esitutkinta voidaan siirtää myös pääesikunnan oikeudellisen osaston tai poliisin toimitettavaksi. Pääesikunnan oikeudellinen osasto toimittaa vuosittain noin 100 esitutkintaa. Jos tutkittavaksi tulee törkeitä, laajaa selvitystyötä edellyttäviä taikka erityisasiantuntemusta vaativia rikoksia, esitutkinta siirretään pääesikunnan oikeudellisen osaston toimitettavaksi. Siirtäminen on tarpeen myös silloin, kun luottamuksen joukko-osastossa suoritettavan esitutkinnan puolueettomuuteen epäillään vaarantuvan. Yleensä esitutkinta siirretään oikeudellisen osaston toimitettavaksi, jos asianosaisena on ammattisotilas eikä asia ole yksinkertainen ja selvä. Tutkinnan siirtäminen pääesikunnan oikeudelliselle osastolle edellyttää toimivaltaisen kurinpitoesimiehen päätöstä esitutkinnan toimittamisesta. Jos tutkinta on siirretty pääesikunnan oikeudelliselle osastolle, se päättää myös tutkinnan mahdollisesta toimittamisesta poliisin kanssa yhteistoiminnassa tai tutkinnan siirtämisestä kokonaisuudessaan poliisille. Asian laadun vaatiessa esitutkinta on toimitettava yhteistoiminnassa poliisin kanssa ja jos tutkinnan puolueettomuus tai rikoksen vakavuus edellyttävät, on tutkinta siirrettävä kokonaan poliisille.

2.2 Nykytilan arviointi

2.2.1 Toimintaympäristön muutokset

Laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa tuli voimaan 1.5.2014, jonka jälkeen toimintaympäristö on muuttunut siten, että lisääntyneen avoimuuden ja ilmoitusherkyyden myötä sotilasrikosten tutkinnan yhteydessä tulee ilmi muitakin epäiltyjä rikoksia kuin sotilasrikoksia. Näillä niin sanotuilla liitännäisrikoksilla tarkoitetaan muita kuin sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ssa tarkoitettuja rikoksia. Tällaisia rikosnimikkeitä ovat muun muassa ampumase- ja räjähdერიkokset, yksityisyyttä ja kunniaa loukkaavat rikokset, seksuaalirikokset ja liikenerikokset. Tällöin esitutkinta pitää toimivallan puutteesta johtuen siirtää poliisille. Tämä on kuitenkin lisännyt huomattavasti etenkin pääesikunnan oikeudellisen osaston ja poliisin välistä viranomaisyhteistyötä. Pääesikunnan oikeudellisen osaston antama virka-apu liittyen poliisin esitutkintatehtäviin on lisääntynyt merkittävästi.

Toimintaympäristön muutokset ovat koskettaneet erityisesti pääesikunnan oikeudellista osastoa, joka vastaa Puolustusvoimien vaativampien sotilasrikosten tutkinnasta. Pääesikunnalle ilmoitetaan epäillyistä rikoksista tai teoista, jotka edellyttävät esitutkinnan edellytysten selvittämistä. Pääesikunnan tutkinnanjohtaja ei voi kuitenkaan lain mukaan päättää esitutkinnan toimittamisesta, koska Puolustusvoimissa tämän päätöksen tekee toimivaltainen kurinpitoesimies. Tämä vähintäänkin hidastaa esitutkinnan aloittamiseen liittyviä toimenpiteitä ja päätöksiä.

Lisäksi toimivallan rajoittuminen tiettyihin sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ssa lueteltuihin rikosnimikkeisiin vaatii usein tutkintavastuun siirtämistä poliisille. Pääesikunta ei pysty nykyisin suorittamaan kaikkia tehtäviään ilman toisen esitutkintaviranomaisen apua ja toimivaltuuksia.

2.2.2 Päätösvalta esitutkinnan käynnistämisestä

Sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 27 §:n 1 momentin mukaan, kun sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettu rikos on tullut kurinpitoesimiehen tietoon tai kun on syytä epäillä, että tällainen rikos on tehty, kurinpitoesimiehen on viipymättä huolehdittava, että asiassa toimitetaan esitutkinta. Pykälän 2 momentin mukaan esitutkinta on myös toimitettava, kun sotilasoikeudenkäyntilain 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu syyttäjä niin määrää.

Lain 28 §:n 1 momentin mukaan esitutkinnan toimittamisesta huolehtii kurinpitoesimies, jonka alaisessa joukossa tai hallintoyksikössä rikos on tehty tai rikoksesta epäilty palvelee. Esitutkinnan toimittamisesta voi tarvittaessa huolehtia myös ylempi kurinpitoesimies. Esitutkinnan toimittamisesta huolehtiva virkamies toimii samalla tutkinnanjohtajana tai määrää alaisensa tutkinnanjohtajaksi.

Kurinpitoesimies voi pyytää lain 28 §:n 4 momentin mukaan pääesikunnan esitutkintaa hoitavia virkamiehiä suorittamaan esitutkinnan. Jos esitutkinta siirtyy pääesikunnalle, myös tutkinnanjohtajaksi tulee pääesikunnan virkamies.

Lisäksi pykälän 5 momentin mukaan, jos tutkinnan puolueettomuus, rikoksen vakavuus tai asian laatu muutoin sitä edellyttää, on tutkinta siirrettävä kokonaan poliisille. Kun asia siirretään kokonaan poliisiin tutkittavaksi, tutkinnanjohtajuus siirtyy poliisille. Yksittäinen kuulustelu tai muu tutkintatoimenpide voidaan antaa poliisin suoritettavaksi.

Pääesikunta ei voi siis voimassa olevan sääntelyn mukaan itsenäisesti aloittaa esitutkintaa, vaan tähän edellytetään aina kurinpitoesimiehen päätöstä. Vastaavasti myöskään poliisi ei voi itsenäisesti päättää esitutkinnan aloittamisesta. Esitutkinnan toimittaa joukko-osasto, pääesikunta tai poliisi. Syyttäjällä on itsenäinen oikeus määrätä esitutkinta suoritettavaksi, mutta käytännössä tämä on ollut hyvin harvinaista.

Valtakunnansyyttäjänvirasto nosti jo nykyisen lain valmistelun yhteydessä esille, että esitutkinnan käynnistämisvoimavallan rajaaminen kurinpitoesimiehille on ongelmallinen. Valtakunnansyyttäjänviraston lausunnoissa korostettiin, että esitutkintajärjestelmässä ei tosiasiaa olisi lainkaan esitutkintalaissa (805/2011) tarkoitettua, esitutkinnasta kaikilta osin vastaavaa tutkinnanjohtajaa ja että osasta tutkinnanjohtajalle normaalisti kuuluvista tärkeistä tehtävistä huolehtii rikoksesta epäillyn suoranainen sotilasesimies. Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan suoranaisella esimiehellä voi asemastaan johtuen olla omia asiaan liittyviä intressejä, minkä lisäksi hänen puolueettomuutensa ulkopuolisen tarkastelijan näkökulmasta on joka tapauksessa kyseenalainen.

Nykyisen lain hallituksen esityksessä (HE 30/2013 vp, s. 34-35) mainitaankin, että Valtakunnansyyttäjänvirasto on molemmilla lausuntokierroksilla ehdottanut, että pääesikunnan tutkintaosaston virkamiehillä olisi itsenäinen toimivalta päättää esitutkinnan aloittamisesta. Jälkimmäisessä lausunnossa perusteluja on tarkennettu ja lausunnossa on mainittu muun muassa, että varsinaiseen rikosprosessiin etenevien sotilasoikeudenkäyntiasioiden osalta rikoksista epäillyillä sotilailta tulisi olla samanlaiset oikeusturvatakeet ja muukin perus- ja ihmisoikeuksien turva kuin vastaavan kaltaisista rikoksista epäillyillä siviilihenkilöillä. Lausunnossa on pidetty kurinpitoesimiehen esimiesasemaa rikoksesta epäiltyyn nähden ongelmallisena näissä tapauksissa.

Voimassa olevaa lakia säädettäessä päädyttiin edellä mainitusta huolimatta säilyttämään aiempi oikeustila, jonka mukaan esitutkinnan toimittamisesta päättää aina kurinpitoesimies. Hallituksen esityksessä ratkaisua perusteltiin sillä, että nykyinen käytäntö on selkeä ja yksiselitteinen eikä vaaranna sotilaiden perus- ja ihmisoikeusturvaa, kun otetaan huomioon, että myös ylempi kurinpitoesimies, eduskunnan oikeusasiamies ja syyttäjä voivat määrätä esitutkinnan toimitettavaksi. Lisäksi esityksessä nostettiin esille, että kurinpitoesimiehet tukeutuvat käytännössä aina etenkin vakavampien rikosten esitutkinnan käynnistämispäätöksiä tehdessään sotilaslakimiehiin.

2.2.3 Puolustusvoimien oikeus saada virka-apua muilta viranomaisilta

Sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa ei ole lainkaan säännöksiä virka-avusta. Vastaavasti myöskään puolustusvoimista annetussa laissa (551/2007) ei ole säännöstä Puolustusvoimien oikeudesta saada virka-apua.

Puolustusvoimista annetun lain 10 §:n 1 momentin mukaan Puolustusvoimat antaa virka-apua poliisille yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi sekä terrorismirikosten estämiseksi ja keskeyttämiseksi siten kuin puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetussa laissa (781/1980) säädetään. Sen mukaan kuin puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetussa laissa säädetään, puolustusvoimilla on oikeus poliisin johdolla käyttää sotilaallisia voimakeinoja puolustusvoimien avustaessa poliisia terrorismirikoksen estämisessä tai keskeyttämisessä.

Puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain mukaan Puolustusvoimien on annettava virka-apua henkilön etsimiseksi ja kiinni ottamiseksi, paikan tai alueen eristämiseksi ja tutkimiseksi, liikenteen ohjaamiseksi, henkilöiden ja omaisuuden tilapäiseksi suojaamiseksi, räjähteiden raivaamiseksi sekä muuhun sellaiseen tehtävään, jonka suorittamiseksi tarvitaan Puolustusvoimien erityishenkilöstöä tai -välineistöä. Kansainvälistä erityissuojelua nauttiviin henkilöihin kohdistuvien rikosten ehkäisemiseksi poliisilla on oikeus saada muunkinlaista virka-apua.

Sisäministeriössä on käynnissä lainsäädäntöhanke Puolustusvoimien virka-apua poliisille koskevien säännösten ajantasaistamiseksi. Hankkeen keskeisin tavoite on ajantasaistaa toimivaltuussääntelyä, joka koskee Puolustusvoimien voimankäyttöä sisältävän virka-avun antamista poliisille. Keskeiset ehdotukset liittyvät varautumista, hyvin poikkeuksellisia tilanteita sekä aseellista virka-apua koskevaan sääntelyyn. Sisäministeriö käynnisti lainsäädäntöhankkeen ja perusti sen valmistelua varten laajapohjaisen työryhmän keväällä 2018. Hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle keväällä 2021. Mainittu hanke ei koske virka-apua esitutkinnoissa.

Puolustusvoimien virka-avusta Rajavartiolaitokselle säädetään Rajavartiolain (578/2005) 79 §:ssä, jonka mukaan Rajavartiolaitoksella on oikeus saada puolustusvoimilta virka-apuna rajaturvallisuuden ylläpitoon kotimaassa liittyvän tehtävän sekä merenkulun turvatoimilaisissa Rajavartiolaitokselle säädetyn tehtävän suorittamiseksi tarpeellista kalustoa, henkilöstöä ja erityisasiantuntemusta, jos virka-avun antaminen voi tapahtua vaarantamatta puolustusvoimille säädettyjen muiden tehtävien suorittamista.

Poliisilain 9 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan poliisin on annettava pyynnöstä muulle viranomaiselle virka-apua, jos niin erikseen säädetään. Poliisin on annettava virka-apua muulle viranomaiselle myös laissa säädetyn valvontavelvollisuuden toteuttamiseksi, jos virka-apua pyytävää viranomaista estetään suorittamasta virkatehtäviään. Rajavartiolain 77 §:n 2 momentin mukaan Rajavartiolaitos on velvollinen antamaan pelastusviranomaiselle, poliisille, Tullille ja Puolustusvoimille virka-apua, joka edellyttää sellaisen rajavartiolaitokselle kuuluvan kaluston, henkilövoimavarojen tai erityisasiantuntijapalvelujen käyttöä, jota mainituilla viranomaisilla ei sillä hetkellä ole käytettävissään. Virka-avun ja tuen antamisen edellytyksenä on, että se ei vaaranna Rajavartiolaitokselle säädettyjen muiden tärkeiden tehtävien suorittamista. Tullilain (304/2016) 100 §:n 1 momentin mukaan sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, Tulli voi toimivaltuuksiensa rajoissa antaa pyynnöstä virka-apua toiselle viranomaiselle sen laissa säädetyn valvontavelvollisuuden toteuttamiseksi. Virka-avun antamisen edellytyksenä on, että se voi tapahtua vaarantamatta Tullille säädettyjen muiden tärkeiden tehtävien suorittamista.

Sotilaskurinpidoista ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 38 §:ssä säädetään poliisin antamasta avusta ja yhteistoiminnasta poliisin kanssa. Pykälän 1 momentin mukaan, jos pääesikunnalla ei ole toimivaltaa lain 35 §:ssä tarkoitetun tehtävän hoitamiseksi tarpeellisen toimenpiteen suorittamiseen, poliisi voi lain 36 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainitun virkamiehen kirjallisesta pyynnöstä suorittaa sellaisen toimivaltaansa kuuluvan yksittäisen toimenpiteen. Lain 35 §:ssä säädetään pääesikunnan toimittamasta esitutkinnasta ja lain 36 §:ssä esitutkintaa hoitavista pääesikunnan virkamiehistä. Edellä mainitun lainkohdan mukaan Puolustusvoimien asessori ja sotilaslakimies voivat pyytää poliisilta lain 38 §:ssä tarkoitettua apua.

Lain 38 §:n 3 momentin mukaan asian laadun niin vaatiessa lain 35 §:ssä tarkoitettu tehtävä suoritetaan yhteistoiminnassa poliisin kanssa. Pykälän 4 momentin mukaan pääesikunta ja asianomainen poliisiviranomainen sopivat tutkinnanjohtajasta ja tarvittaessa muista tehtävään liittyvistä kysymyksistä.

Voimassa olevan lain hallituksen esityksen yksityiskohtaisten perusteluiden (HE 30/2013 vp, s. 58) mukaan poliisin antamalla avulla olisi rikosten selvittämisessä samat perusteet kuin ennalta estämisessä ja paljastamisessa, joten näiltä osin hallituksen esityksessä viitataan lain 90 §:n yksityiskohtaisiin perusteluihin. Lain 90 §:ssä säädetään poliisin antamasta avusta ja yhteistoiminnasta poliisin kanssa rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa. Säännös on vastaava kuin edellä mainittu rikosten selvittämistä koskeva säännös poliisin avusta ja yhteistoiminnasta poliisin kanssa. Säännöksen yksityiskohtaisten perusteluiden (HE 30/2013 vp, s. 82) mukaan pykälässä ei tarkoiteta virka-avun antamista, vaan poliisin antama apu olisi eräänlainen virka-avun ja yhteistoiminnan välimuoto, joka edesauttaisi joustavaa tiedonvaihtoa ja viranomaisten järkevää resurssien käyttöä.

Yhteistoimintaa poliisin kanssa koskevan säännöksen esitöiden mukaan (HE 30/213 vp, s. 58) säännös vastaa silloin voimassa olleen poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lain 1 §:n 2 momenttia, mutta tehtävän siirtämisestä poliisille säädettäisiin selvyuden vuoksi eri pykälässä. Tehtävän siirtämisestä poliisille säädetään lain 39 §:ssä. Hallituksen esityksen mukaan yhteistyötä poliisin kanssa on tehty erityisesti teknisen tutkinnan osalta. Yhteisiä tutkintaryhmiä on tyypillisesti ollut tapauksissa, joissa on ollut kyse kuolemantapauksista, laajoista lahjusepäilyistä sekä vakavista vammoista.

Poliisin antama apu on siis rajattu vain pääesikunnan toimittamiin esitutkintoihin sekä niihin tilanteisiin, joissa pääesikunnalla ei ole toimivaltaa. Rajavartiolaitoksen ja Tullin antamasta avusta tai virka-avusta ei voimassa olevassa laissa ole lainkaan säännöksiä.

2.2.4 Normaaliolojen häiriötilanteita ja poikkeusoloja koskeva sääntely

Poikkeusoloja ja normaaliolojen häiriötilanteita koskeva sääntely on keskitetty sotilaskurinpidoista ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 10 lukuun. Luku sisältää erityissäännöksiä muun muassa kurinpitovirasto- ja rangaistustien enimmäismäärien korottamisesta, rangaistustien täytäntöönpanosta, pääesikunnan tutkinnanjohtajana toimivista virkamiehistä sekä reserviläisten toimivaltuuksista ja virkavastuusta.

Lain 10 luvun säännöksiä sovelletaan lain 94 §:n mukaan silloin, kun tasavallan presidentti on asevelvollisuuslain (1438/2007) 83 §:n mukaisesti päättänyt ylimääräisestä palveluksesta. Asevelvollisuuslain 82 §:n mukaan ylimääräisen palveluksen tarkoituksena on kohottaa ja ylläpitää puolustusvalmiutta ja harjoittaa joukkokokonaisuuksia niille suunnitellussa kokoonpanossa niin, että joukko voidaan tarvittaessa määrätä liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen. Ase-

velvollisuuslain 83 §:n mukaan tasavallan presidentti voi normaaliolojen vakavassa häiriötilanteessa tai poikkeusoloissa päättää puolustusvoimista annetun lain 32 §:n 1 momentissa tarkoitettussa sotilaskäskyasioiden päätöksentekojärjestyksessä, että puolustusvoimat voi määrätä reserviin kuuluvia asevelvollisia ylimääräiseen palvelukseen. Päätös annetaan määräajaksi, enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan, ja se on peruutettava, kun puolustusvalmiuden kohottamiseen ja ylläpitämiseen johtanut tilanne sen sallii. Liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen määräämisestä säädetään asevelvollisuuslain 86 §:ssä.

Edellä mainitun sotilaskurinpidoista ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 94 §:n muotoilua ei voida pitää erityisen onnistuneena sikäli, että luvun soveltaminen on siinä sidottu vain ylimääräiseen palvelukseen. Ylimääräinen palvelus ei ole välttämätön vaihe valmiutta kohotettaessa, vaan tarvittaessa normaalioloista voidaan myös siirtyä suoraan liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen. Lain 94 §:n sanamuodon mukaan 10 luvun säännöksiä ei tällöin sovellettaisi lainkaan. Säännöksestä ei myöskään selvästi ilmene, sovellettaisiinko luvun säännöksiä myös sen jälkeen, kun ylimääräisestä palveluksesta on siirrytty liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen tai mahdollisesti puolustustilalain (1083/1991) 1 §:ssä tarkoitettuun puolustustilaan. Lainsäätäjän tarkoituksena on toisaalta selvästi ollut luvun soveltuminen ylipäänsä poikkeusoloissa, eikä säännöksen muotoilu siten näytä täysin vastaavan sen tarkoitusta.

Voimassa olevan lain säätämisen jälkeen valmiuden kohottamista koskevaa lainsäädäntöä on lisäksi täydennetty luomalla mahdollisuus valmiuserusteisiin kertausharjoituksiin (HE 44/2016 vp.). Valmiuserusteisen kertausharjoituksen tarkoituksena on asevelvollisuuslain 48 §:n mukainen sotilaallisen valmiuden joustava kohottaminen ja siihen voidaan lain 32 §:n 3 momentin mukaan määrätä välittömästi. Määräys tavalliseen kertausharjoitukseen on annettava vähintään kolme kuukautta ennen harjoituksen alkamista. Valmiuserusteinen kertausharjoitus voidaan asevelvollisuuslain 32 §:n 3 momentin mukaan määrätä Suomen turvallisuusympäristössä ilmenevän välttämättömän tarpeen sitä edellyttäessä. Valmiuserusteinen kertausharjoitus voi toimia valmiutta kohotettaessa esivaiheena ylimääräiselle palvelukselle, mutta näitä on mahdollista käyttää myös vaihtoehtoisina. Mahdollisuus valmiuden kohottamiseen valmiuserusteisella kertausharjoituksella ylimääräisen palveluksen sijaan tulisikin ottaa huomioon lain 10 luvun soveltamisalasäännöksessä siten, että lukua voitaisiin soveltaa kaikissa valmiuden kohottamisen malleissa.

2.2.5 Muut havaitut muutostarpeet

Sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa koskevassa lainsäädännössä on edellä mainittujen lisäksi havaittu lainsäädännön soveltamisen yhteydessä useampia pienempiä muutos- tai täsmennystarpeita, jotka koskevat muun muassa virkamerkkejä, tiedonsaantioikeuksia, rikosilmoituksen kirjaamista ja pääesikunnan tutkinnanjohtajana toimivia virkamiehiä.

Pääesikunnan esitutkintaa suorittavilla virkamiehillä on käytössään virkamerkit, mutta niistä ei tällä hetkellä säädetä laissa. Virkamerkki on olennainen tekijä rikostutkintaa suorittavan virkamiehen tunnistamisessa, koska he eivät käytä tehtävässään virkapukua.

Pääesikunnan tiedonsaantioikeuksista esitutkinnassa säädetään sotilaskurinpidoista ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 42-44 §:ssä. Lain 44 §:ssä säädetään oikeudesta saada tietoja yksityiseltä yhteisöltä. Säännös vastaa asiallisesti poliisilain 4 luvun 3 §:n 2 momenttia ja siinä säädetään muun muassa tietojen saannista teleyrityksiltä. Voimassa olevassa laissa ei ole kuitenkaan säännöksiä tietojen saannista yksityiseltä yhteisöltä pankkisalaisuuden estämättä. Niin sanottu pankkitiedustelu on rikostutkinnassa usein käytetty ja tarpeellinen toimen-

pide. Nykylain mukaan Puolustusvoimien rikostorjuntaan sovelletaan myös poliisilain säännöksiä ja tulkintakysymyksiä on aiheuttanut se, soveltuuko poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu tiedonsaantioikeus myös pääesikunnan toimittamaan esitutkintaan.

Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:ssä säädetään velvoitteidenhoitoselvityksen käyttötarkoituksesta ja niistä viranomaistehtävistä, joita varten velvoitteidenhoitoselvityksiä laaditaan. Velvoitteidenhoitoselvityksiä laaditaan tukemaan muun muassa poliisin ja Rajavartiolaitoksen suorittamaa rikosten selvittämistä ja ennalta estämistä. Laki ei tällä hetkellä mahdollista velvoitteidenhoitoselvityksen laatimista tukemaan Puolustusvoimien pääesikunnan suorittamaa rikosten selvittämistehtävää tai Puolustusvoimien rikosten ennalta estämistehtävää. Velvoitteidenhoitoselvityksellä pystyttäisiin merkittävästi tukemaan esimerkiksi julkisiin hankintoihin liittyvien rikosepäilyjen tutkimista.

3 Tavoitteet

Esityksen ensisijaisena tavoitteena on varmistaa sotilaskurinpitoa koskevan sääntelyn ajantasaisuus ottaen huomioon lain voimaantulon jälkeen tapahtuneet toimintaympäristön muutokset sekä voimassa olevassa lainsäädännössä käytännön soveltamistilanteiden yhteydessä havaitut ongelmat. Esityksen tavoitteena on lisäksi varmistaa, että sotilasrikoksia pystytään tehokkaasti tutkimaan myös puolustusvalmiutta kohotettaessa. Esityksessä ei ehdoteta muutettavaksi sotilaskurinpitojärjestelmän tai sotilasrikosten selvittämisen sääntelyn perusratkaisuja, vaan kaikki ehdotetut muutokset koskevat yksittäisiä laissa havaittuja puutteita tai täsmentämistarpeita. Esityksen tavoitteena on muutosten myötä varmistaa rikosvastuun tehokas toteutuminen Puolustusvoimissa.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

4.1.1 Päätösvalta esitutinnan käynnistämisestä

Sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi säännös pääesikunnan itsenäisestä toimivallasta aloittaa esitutkinta ilman kurinpitoesimiehen päätöstä. Lisäksi lakiin ehdotetaan lisättäväksi myös poliisille itsenäinen oikeus päättää esitutinnan aloittamisesta.

Ehdotettu pääesikunnan ja poliisin toimivalta olisi täydentävä kurinpitoesimiehen toimivaltaan nähden ja on tarkoitus, että sitä käytettäisiin harvoin. Ehdotetulla muutoksella ei olisi tarkoitus poistaa tai vähentää kurinpitoesimiehen vastuuta esitutinnan käynnistämisestä.

4.1.2 Virka-apua koskeva sääntely

Sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi säännös Puolustusvoimien oikeudesta saada virka-apua poliisilta, Rajavartiolaitokselta ja Tullilta. Virka-apu olisi rajattu Puolustusvoimille sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa säädetyn rikosten selvittämistehtävän suorittamiseen.

4.1.3 Normaaliolojen häiriötilanteita ja poikkeusoloja koskeva sääntely

Sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 94 §:ää ehdotetaan esityksessä muutettavaksi siten, että säännöksessä huomioitaisiin nykytilannetta paremmin kaikki erilaiset valmiuden kohottamisen mallit. Luvun säännösten soveltamista ehdotetaan samalla

porrastettavaksi siten, että osaa sen säännöksistä voitaisiin soveltaa jo normaaliolojen häiriötilanteissa ja osaa vasta, kun Suomessa on todettu vallitsevan poikkeusolot tai puolustustilalain mukainen puolustustila. Poikkeusolojen osalta luvun soveltamisalaa samalla täsmennettäisiin siten, että sen sääntely soveltuisi vain valmiuslain (1552/2011) 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

4.1.4 Muut havaitut muutostarpeet

Sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta annettuun lakiin esitetään tiettyjä yksityiskohtaisia täsmennyksiä koskien esitutkintalain mukaisia velvoitteita. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi suora viittaus esitutkintalain 3 luvun 1 §:ään, jossa säädetään velvollisuudesta kirjata rikosilmoitus.

Lakiin ehdotetaan lisäksi lisättäväksi uusi säännös pääesikunnan rikostorjuntaa suorittavien virkamiesten virkamerkistä, aseman ilmaisemisesta sekä virkamiehen yksilöimisestä. Virkamerkin teknisistä ominaisuuksista ja ulkoasusta säädettäisiin puolustusministeriön asetuksella.

Lain 44 §:ssä säädettyä pääesikunnan oikeutta saada tietoja yksityiseltä yhteisöltä ehdotetaan muutettavaksi siten, että pykälään lisätään uusi momentti oikeudesta saada tietoja yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä yritys-, pankki- tai vakuutuslainsäädännön estämättä pääesikunnan toimittamassa esitutkinnassa. Ehdotettu momentti vastaisi pääosin poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentissa säädettyä poliisin tietojensaantioikeutta yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä.

Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:n 1 momentin 11 kohtaan ehdotetaan muutettavaksi siten, että Harmaan talouden selvitysyksikkö voisi laatia velvoitteidenhoitoselvityksen tukemaan 11 kohdassa mainittujen viranomaisten lisäksi myös Puolustusvoimien suorittamaa rikosten ennalta estämistä ja selvittämistä.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

Ehdotettujen muutosten tavoitteena on ensinnäkin varmistaa nykyistä paremmin rikosvastuun toteutuminen Puolustusvoimissa. Erityisesti pääesikunnalle ehdotettu toimivalta käynnistää esitutkinta kurinpitoesimiehen toimenpiteistä riippumatta ja esitutkintoihin liittyvien tiedonsaantioikeuksien täydentäminen parantaisi tältä osin lainsäädännön nykytilaa. Ehdotetut esitutkinnan käynnistämistä koskevat säännökset myös vapauttaisivat kurinpitoesimiesten ja joukko-osastojen henkilöstön resursseja, koska vaativampien tapausten esitutkinnan edellytysten selvittämisen voisi suorittaa pääesikunnan oikeudellinen osasto. Tarvittaessa päätöksen esitutkinnan toimittamisesta voisi tehdä suoraan niin sanotun esiselvityksen suorittanut pääesikunnan oikeudellinen osasto ilman, että päätöstä pitäisi muodollisesti siirtää kurinpitoesimiehen suoritettavaksi.

Esitutkinnan käynnistämistä koskevilla muutosehdotuksilla pystyttäisiin myös parantamaan Puolustusvoimien toimittamien esitutkintojen riippumattomuutta. Ongelmallisena joissain tapauksissa voidaan riippumattomuuden näkökulmasta pitää erityisesti sitä, että osasta tutkinnanjohtajalle normaalisti kuuluvista tehtävistä huolehtii rikoksesta epäillyn suoranainen sotilasesimies. Suoranaisella esimiehellä voi asemastaan johtuen olla omia asiaan liittyviä intressejä, minkä lisäksi hänen puolueettomuutensa ulkopuolisen tarkastelijan näkökulmasta voi olla joissain tapauksissa kyseenalainen.

Esityksen tavoitteena on myös tehostaa viranomaisresurssien käyttöä muun muassa viranomaisyhteistyön kautta. Eситetty säännös muiden esitutkintaviranomaisten antamasta virka-avusta Puolustusvoimille selkiyttäisi nykyistä oikeustilaa ja tehostaisi viranomaisyhteistyötä. Eситetyn uuden säännöksen myötä toinen esitutkintaviranomainen voisi suorittaa virka-apuna esitutkintatoimenpiteitä silloin, kun tämä olisi toimenpiteen suorittamisen ja viranomaisten resurssien

käytön näkökulmasta tarkoituksenmukaista. Tyypillinen esimerkki virka-apuna suoritettavasta toimenpiteestä olisi poliisin suorittama asianosaisen tai todistajan kuulustelu.

Poikkeusoloja ja normaaliolojen vakavia häiriötilanteita koskevien muutosehdotusten tarkoituksena on varmistaa Puolustusvoimien kyky tehostaa sotilasrikosten tutkintaa sotilaallista puolustusvalmiutta kohottaessa. Muutosehdotusten tarkoituksena on varmistaa, että poikkeusoloja ja normaalioloja koskevien erityissäännösten soveltamisala on yksiselitteinen ja samalla kattava siten, että riittävät toimivaltuudet ovat käytettävissä kaikissa valmiuden kohottamisen malleissa.

Esityksellä ei olisi vaikutuksia valtion talousarvioon. Esitykseen sisältyvät muutosehdotukset lisäisivät vähäisessä määrin pääesikunnan oikeudellisen osaston tehtäviä, mutta tehtävät pystyttäisiin hoitamaan Puolustusvoimien nykyisten määrärahojen puitteissa.

Puolustusvoimien toimintaa koskeva lainsäädäntö vaikuttaa Suomen asevelvollisuusjärjestelmästä johtuen tyypillisesti enemmän miehiin kuin naisiin. Sotilaskurinpidollisista toimenpiteistä keskimäärin noin 98 prosenttia kohdistuu miehiin. Esitykseen sisältyvillä muutosehdotuksilla ei kuitenkaan arvioida olevan varsinaisia sukupuolivaikutuksia.

Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain (577/2005) 31 §:n 3 momentin mukaan sotilasoikeydenkäyntiasioiden esitutkintaan ja sotilaskurinpitomenettelyyn rajavartiolaitoksessa sovelletaan, mitä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 1–35, 45–85, 94–104, 124 ja 126 §:ssä taikka 130 §:n nojalla säädetään. Mitä mainituissa pykälissä säädetään pääesikunnan ja puolustusvoimien kurinpitoesimiesten tehtävistä ja toimivallasta, sovelletaan rajavartiolaitoksessa sen esikuntaan sekä kurinpitoesimiehiin. Esitykseen sisältyvistä muutosehdotuksista 27, 28 a, 28 b, 94 ja 98 §:llä olisi siten vaikutuksia myös Rajavartiolaitoksen toimintaan. Rajavartiolaitoksessa käsitellään vuosittain noin 60-80 sotilasrikosasiaa, joista valtaosa koskee asevelvollisia. Henkilökuntaa koskevia sotilasrikosasioita tulee vireille vuosittain noin 10-20 kappaletta. Ehdotetuilla muutoksilla olisi siten todennäköisesti hyvin vähäisiä vaikutuksia Rajavartiolaitoksen toimintaan.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Pääasiallisena vaihtoehtona esitettävälle muutoksille on sääntelyn säilyttäminen ennallaan. Tällöin ehdotettujen muutosten tavoitteena olevat rikosvastuun parempi toteutuminen ja esitutkin-tojen riippumattomuuden parantaminen Puolustusvoimissa jäisi toteutumatta. Nykytilan säilyttämisen myötä myös voimassa olevassa laissa havaitut tulkinnanvaraisuudet säilyisivät ennallaan.

Ehdotettu virka-apusäännös olisi mahdollista rajata tarkemmin koskemaan vain tiettyjä ennalta määritettyjä tilanteita. Kaikkien mahdollisten tilanteiden tyhjentävä luettelo on kuitenkin haastavaa. Riskinä tällöin olisi, että säännös ei välttämättä kattaisi tarpeellisia virka-aputilanteita ja säännöstä voitaisiin joutua muuttamaan uudelleen jo lähitulevaisuudessa. Esityksen valmistelun yhteydessä kattavampaa ja avoimempaa virka-apusäännöstä on siksi pidetty tarkoituksenmukaisempana vaihtoehtona.

Puolustusvoimissa on käytössä useita eri virkamerkkejä ja niistä säädetään eri laeissa. Puolustusvoimista annetun lain 18 d §:ssä säädetään turvamiehen virkamerkistä ja taas sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen turvamerkistä säädetään sotilastiedustelusta annetun lain

(590/2019) 115 §:ssä. Pääesikunnan rikosten selvittämistä sekä ennalta estämistä ja paljastamista hoitavilla virkamiehillä on myös käytössään virkamerkit, mutta niistä ei ole voimassa olevaa sääntelyä. Valmistelun yhteydessä nousi esiin myös vaihtoehto kaikkia virkamerkkejä koskevan sääntelyn kokoamisesta yhteen lakiin, esimerkiksi puolustusvoimista annettuun lakiin. Mahdollinen Puolustusvoimien kaikkia eri virkamerkkejä koskeva yhteinen säännös tulisi valmistella eri hankkeen yhteydessä, jos se nähtäisiin tarpeelliseksi.

Lakiin ehdotetaan lisättäväksi pääesikunnalle ja poliisille itsenäinen oikeus päättää esitutkinnan käynnistämisestä. Ehdotettujen säännösten mukaan esitutkinnan aloittamisesta olisi ilmoitettava kurinpitoesimiehelle, jollei se vaaranna esitutkinnan toimittamista. Valmistelun yhteydessä nostettiin esiin myös se vaihtoehto, että ilmoitusvelvollisuus kurinpitoesimiehille säädettäisiin ehdottomaksi. Sotilasoikeudenhoidon tavoitteena on rikosvastuun toteuttamisen lisäksi myös kurin ja järjestyksen ylläpitäminen, josta vastuu on aina sotilasesimiehellä. Poikkeukseton ilmoitusvelvollisuus voisi kuitenkin joissakin tapauksissa vaarantaa rikoksen selvittämisen, mistä syystä mahdollisuus ilmoittamatta jättämiseen katsottiin tarpeelliseksi sisällyttää säännökseen. Ilmoittaminen esitutkinnan käynnistämisestä kurinpitoesimiehelle olisi kuitenkin vahva pääsääntö, josta olisi syytä poiketa vain erityisen painavasta syystä.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

Esityksessä ei ehdoteta muutettavaksi sotilaskurinpitäjärjestelmän perusratkaisuja, vaan muutosehdotukset ovat luonteeltaan lähinnä voimassaolevaa lainsäädäntöä täsmentäviä. Esityksen valmistelussa ei siksi ole nähty tarpeelliseksi tehdä erillistä vertailua ulkomaiden lainsäädännöstä. Voimassa olevaa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa koskevaa lakia säädettäessä on tehty laaja ulkomaiden sotilaskurinpitolainsäädäntöä koskeva vertailu (HE 30/2014 vp, s. 18-25).

6 Lausuntopalaute

Esityksestä saatiin lausunto yhteensä 21 eri taholta. Lausunnon antoivat oikeusministeriö, valtiovarainministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö, sisäministeriö, eduskunnan oikeusasiamies, tietosuojavaltuutettu, Valtakunnansyyttäjän toimisto, Tuomioistuinvirasto, Verohallinto, pääesikunta, Poliisihallitus, Keskusrikospoliisi, Suojelupoliisi, Helsingin käräjäoikeus, Tulli, Reserviläisliitto ry, Suomen Reserviupseeriliitto ry, Suomen Rauhanturvaajaliitto ry, Upseeriliitto ry ja Päällystöliitto ry.

Valtaosa lausunnon antaneista piti ehdotettuja muutoksia ja lisäyksiä kannatettavina.

Lausunnonantajien mukaan ehdotettu pääesikunnan ja poliisin itsenäinen toimivalta aloittaa esitutkinta olisi positiivinen uudistus. Valtakunnansyyttäjän toimisto katsoi, että ehdotetut muutokset esitutkinnan aloittamistoimivaltaa koskien ovat kannatettavia ja parantavat voimassa olevassa laissa olevia kurinpitoesimiehen mahdolliseen riippumattomuuteen liittyviä ongelmia.

Päällystöliitto ry katsoi myös, että nykyinen toimintatapamalli ei ole riittävän toimiva, missä esitutkinnan käynnistämisen vastuu kuuluu pelkästään kurinpitoesimiehelle ja ehdotettu muutos koetaan erityisen hyväksi. Suomen Reserviupseeriliitto ry katsoi, että on perusteltua, että lakiin lisätään säännökset, jotka mahdollistavat tarvittaessa sekä pääesikunnalle että poliisille toimivallan aloittaa itsenäisesti esitutkinta. Nämä lisäävät järjestelmän uskottavuutta, vaikka todennäköisesti pääesikunta tai poliisi joutuisivat käyttämään tätä toimivaltaa harvoin.

Poliisihallitus katsoi lausunnossaan, että esitutkinna riippumattomuuden ja tutkinna läpinäkyvyyden kannalta on välttämätöntä, että pääesikunnalla ja poliisilla on toimivalta ottaa rikos tutkittavakseen laissa säädetyillä edellytyksillä. Eduskunnan oikeusasiamies ja sisäministeriö esittivät, että ehdotetussa 28 b §:ssä voisi olla perusteltua säätää poliisin mahdollisuudesta ilmoittaa esitutkintaa koskevasta päätöksestä vaihtoehtoisesti kurinpitoesimiehen ohella myös pääesikunnan oikeudelliselle osastolle.

Eduskunnan oikeusasiamies totesi lausunnossaan, että yksittäisen joukko-osaston kurinpitoesimiehen selvittäminen poliisin toimesta voi olla joissain tapauksissa haastavaa ja sen selvittämisen yhteydessä voisi olla vaara esitutkintaa koskevan tiedon leviämisestä sen suorittamista vaarantavalla tavalla. Reserviläisliitto ry katsoi myös, että mietinnössä ei laajemmin pohdita mahdollisia ongelmia usean eri tahon itsenäisen esitutkinto-oikeuden mahdollisen rinnakkaisen käytön suhteen.

Esitystä on muutettu tältä osin esityksen perusteluissa mainituin tavoin. Esityksen perusteluita on myös tarkennettu.

Lisäksi eduskunnan oikeusasiamies nosti esille, että perusteluissa ei ole käsitelty tämän ilmoitusvelvollisuuden sisältöä ja sisäministeriö lisäksi kiinnitti huomiota, että esitutkintalaissa käytetään esitutkinna ”toimittamisen” käsitettä ”esitutkinna suorittamisen” sijaan. Käsitteiden olisi perusteltua olla samanlaiset, jos niillä on tarkoitus tarkoittaa samaa asiaa. Myös kyseisen pykälän otsikon mukaan pykälässä ehdotetaan säädettäväksi esitutkinna ”toimittamisesta”. Esitystä on muutettu käsitteistön osalta ja esityksen perusteluita on selvennetty.

Sisäministeriö katsoi, että esityksessä olisi perusteltua arvioida ehdotetun 39 §:n osalta myös poliisille tehtävän ilmoitusvelvoitteen lisäämistä pykälään, jotta poliisilla on tosiasiallinen mahdollisuus arvioida niitä erityisiä syitä, jolloin poliisilla olisi oikeus oma-aloitteisesti ottaa sotalasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettu rikos tutkittavakseen. Voimassa olevan lain 40 §:ssä säädetään pääesikunnan ilmoittamisvelvollisuudesta. Lausuntopalautteen johdosta esitystä on täydennetty lisäämällä lain 40 §:ssä tarkoitettu ilmoitusvelvollisuus koskemaan myös pykälässä tarkoitettuja joukko-osastoissa suoritettavia esitutkintoja.

Tulli katsoi, että ehdotettu 38 a § on tarpeellinen jo senkin vuoksi, että nykysäännösten perusteella perustella Tulli ei ole voinut antaa Puolustusvoimille virka-apua esitutkintatoimenpiteiden suorittamiseen. Tullilain 100 § koskee vain virka-apua viranomaisen valvontavelvollisuuden toteuttamiseksi. Lisäksi poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annettu laki (689/2009) ei koske Tullin yhteistoimintaa Puolustusvoimien kanssa.

Eduskunnan oikeusasiamies katsoi, että ehdotetun 38 a §:n osalta jää jossain määrin epäselväksi, miten voimassa olevan lain 38 §:ssä tarkoitettu poliisin antama apu eroaa poliisin antaman virka-avun käsitteestä. Esityksen perusteluita on tarkennettu lausuntopalautteen johdosta ja selvennetty poliisin antaman avun ja yhteistoiminnan sekä ehdotetun virka-apusäännöksen määrittelyä.

Poliisihallitus piti rikosilmoituksen kirjaamisen velvollisuuden korostamista tärkeänä muutoksena, jolla varmistetaan sotilasrikosten ilmoittamisen ja kirjaamisen vastaavan ns. rikosuhridirektiivissä (2012/29/EU) asetettuja velvoitteita antaa rikoksen asianomistajalle vahvistus rikosilmoituksen kirjaamisesta. Rikosilmoituksen kirjaamisen velvollisuus mahdollistaa myös toiminnan lainmukaisuuden seurannan esitutkinna toimittamisen osalta.

Pääesikunta katsoi, että ehdotettua rikosilmoituksen kirjaamisvelvollisuutta koskevaa lisäystä olisi tarkoituksenmukaista selkeyttää ainakin säännöstä koskevassa perustelutekstissä. Pääesikunta katsoi, vaikka ehdotuksessa on todettu, että kirjaamisvelvollisuutta koskevalla maininnalla ei ole tarkoitus muuttaa nykyistä toimintatapaa, saattaa viittaus esitutkintalakiin ja siten varsin ehdottomaan kirjaamisvelvoitteeseen käytännössä aiheuttaa epäselvyyttä kirjaamisvelvollisuuden tosiasiallisesta ulottuvuudesta. Esityksen perusteluita on tarkennettu ja selkeytetty tältä osin.

Reserviläisliitto ry ja Upseeriliitto ry katsoivat, että esitettyjä muutoksia lain 44 §:ään tulisi arvioida tarkemmin ja määrittää pääesikunnan oikeus tietojen saamiseen tarkemmin esimerkiksi epäillyn teon vakavuusaste huomioiden. Säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa on selvitetty, että pääesikunnan toimivalta kyseessä olevaan tietojensaantioikeuteen on johdettavissa viittauksella poliisilain säännöksiin. Lisäksi lain 35 §:ssä määritetään mihin rikoksiin ja tilanteisiin pääesikunnan tutkintatoimivalta ylettyy.

Poliisihallitus myös katsoi, että pääesikunnalla ei ole laissa säädettyä oikeutta saada tietoja pankkisalaisuuden estämättä. Laissa kuitenkin säädetään siitä, että Puolustusvoimien rikostorjuntaan sovelletaan myös poliisilain säännöksiä, joten tiedonsaanti pankkisalaisuuden estämättä ei ole voimassa olevassa laissa riittävän selvästi säännelty. Esitetyn muutoksen tarkoituksena ei ole muuttaa nykytilaa vaan selkeyttää sääntelyä tältä osin.

Päällystöliitto ry:n mielestä lakiin suunnitellut muutokset antavat normaaliolojen ja poikkeusolojen rajapintaan kaivattua selkeyttä. Suomen Reserviupseeriliitto ry katsoi, että on tärkeää ja kannatettavaa, että laissa huomioitaisiin nykyistä paremmin kaikki erilaiset valmiuden kohottamisen mallit.

Poliisihallitus piti kannattavana sitä, että pääesikunnan esitutkintaa suorittavien virkamiesten virkamerkeistä säädettäisiin laissa samaan tapaan kuin esimerkiksi poliisissa, jotta virkamiehen toiminnan kohteena olevalla henkilöllä olisi asianmukainen mahdollisuus varmistua virkamiehen henkilöllisyydestä ja oikeudesta esitutkintatoimenpiteiden suorittamisessa.

Pääesikunta nosti lausunnossaan esille myös muita Puolustusvoimien tiedonsaantioikeuksiin liittyviä muutostarpeita. Puolustusministeriö on 15.1.2021 tarkistanut alkuperäisen työryhmän asettamispäätöksen ja jatkanut työryhmän määräaikaan 31.1.2022 asti. Pääesikunnan esitys käsitellään tämän työryhmän työn yhteydessä.

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa

27 §. Esitutinnan toimittaminen. Pykälässä säädetään kurinpitoesimiehen velvollisuudesta toimittaa esitutkinta, kun sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettu rikos on tullut kurinpitoesimiehen tietoon tai kun on syytä epäillä, että tällainen rikos on tehty. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi viittaus esitutkintalain 3 luvun 1 §:ään, jossa säädetään rikoksesta tehdyn ilmoituksen kirjaamisesta. Lisäksi pykälään tehtäisiin lakitekniisiä muutoksia.

Esitutkintalain 3 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan, kun esitutkintaviranomaiselle ilmoitetaan rikos tai tapahtuma, jota ilmoittaja epäilee rikokseksi, esitutkintaviranomaisen on viipymättä kirjattava ilmoitus. Jos ilmoitus on epäselvä tai puutteellinen, ilmoituksen tekijää on tarvittaessa kehoitettava täsmentämään tai täydentämään sitä. Pykälän 2 momentin mukaan rikosilmoituksen kirjaamisvelvollisuus koskee myös muuten kuin 1 momentissa tarkoitettulla tavalla esitutkintaviranomaisen tietoon tullutta epäiltyä rikosta, jos 9 §:n 1 momentissa tarkoitettujen toimenpiteistä

luopumisen edellytykset eivät täyty. Lisäksi pykälän 3 momentin mukaan asianomistajalle on annettava hänen tekemästään rikosilmoituksesta kirjallinen vahvistus, joka sisältää ilmoituksen tekemistä ja ilmoitettua rikosta tai tapahtumaa koskevat perustiedot.

Esitutkintalain 3 luvun 1 §:n 3 momentilla on pantu täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston rikoksen uhrin oikeuksia, tukea ja suojelua koskevan direktiivin (2012/29/EU) 5 artiklan 1 kohta. Kohdan mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että uhri saa jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle tekemästään virallisesta rikosilmoituksesta kirjallisen vahvistuksen, jossa todetaan asianomaista rikosta koskevat perusteet.

Esitutkintalain 3 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan esitutkinta saadaan jättää toimittamatta tai jo aloitettu esitutkinta lopettaa sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja jota on kokonaisuutena arvostellen pidettävä ilmeisen vähäisenä, jos asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia. Velvollisuutta rikosilmoituksen kirjaamiseen ei siis ole silloin, kun rikos tulee esitutkintaviranomaisen tietoon muulla tavalla kuin ilmoittajan ilmoituksella ja yllä mainitut 9 §:n 1 momentissa tarkoitetut toimenpiteistä luopumisen edellytykset täyttyvät. Pykälään ehdotettu lisäys ei muuttaisi tältä osin voimassa olevaa oikeustilaa.

Pykälän voimassa olevan 1 momentin viimeinen virke sisältää jo tällä hetkellä laajan viittaus-säännöksen, jonka mukaan tutkintaan sovelletaan tämän lain lisäksi, mitä esitutkinnasta rikosasiassa säädetään. Velvollisuus ilmoituksen kirjaamiseen on mainitun viittauksen kautta siten jo nykyään olemassa, eikä ehdotettu lisäys muuttaisi oikeustilaa. Pykälän nykyinen viittaus on kuitenkin erittäin laaja, mikä voi aiheuttaa tulkintavaikkeitä ottaen erityisesti huomioon, että sen soveltajat eivät pääosin ole lakimieskoulutuksen saaneita henkilöitä. Ehdotetun lisäyksen tarkoituksena olisi siten nimenomaisesti korostaa velvollisuutta ilmoituksen kirjaamiseen ja samalla säätää velvollisuus yksiselitteisesti nimenomaan tutkinnan käynnistämisestä päättävälle kurinpitoesimiehelle. Lisäyksen tarkoituksena olisi näin selventää sääntelyä sen soveltajien näkökulmasta. Rikosilmoituksen kirjaamisvelvollisuuden tulee olla yhdenmukainen kaikilla esitutkintaviranomaisilla, jotta voidaan toteuttaa esitutkintalain 3 luvun 1 §:n 3 momentissa säädetty velvollisuus luovuttaa rikosilmoituksesta saatu jäljennös.

Ehdotetulla rikosilmoituksen kirjaamisvelvollisuuden korostamisella ei olisi myöskään tarkoitus laajentaa kirjaamisvelvollisuutta kurinpitoesimiehen havaitsemien vähäisten rikkomusten kirjaamiseen, joista esimerkiksi huomautetaan välittömästi. Tällaisia tekoja voisivat olla esimerkiksi pukeutumismääräysten rikkomiset, joilla ei ole ollut vaikutusta kuriin ja järjestykseen eikä palvelusturvallisuuteen, vähäinen poikkeaminen puhuttelusta, tervehtimisestä tai muista vastaavista sotilaalliseen järjestykseen kuuluvista määräyksistä taikka sotilaan käyttöön annettujen varusteiden säilyttämisestä annettujen määräysten vähäinen rikkominen. Käytännössä kyse on sellaisista teoista, joissa ei ole asianomistajaa, ja näin ollen rikosilmoitusjäljennöstä ei ole tarpeen luovuttaa.

28 a §. *Esitutkinnan toimittaminen pääesikunnan aloitteesta.* Pykälä olisi uusi ja siinä säädettäisiin pääesikunnan asessorin ja tutkinnanjohtajan itsenäisestä oikeudesta päättää esitutkinnan toimittamisesta. Voimassa olevan sääntelyn mukaan ainoastaan kurinpitoesimies voi päättää esitutkinnan toimittamisesta eikä pääesikunnalla ole toimivaltaa itsenäisesti aloittaa esitutkintaa.

Kaikki epäillyt sotilasrikokset eivät tule toimivaltaisen kurinpitoesimiehen tietoon. Sotilasorganisaatio hierarkkisenä järjestelmänä voi myös asettaa tavanomaista suuremman kynnyksen ilmoittaa esimerkiksi ylemmän sotilashenkilön tekemästä rikollisesta tai lainvastaisesta teosta. Pääesikunnan puuttuva toimivalta onkin noussut esille tapauksissa, joissa pääesikunnan oikeudelliselle osastolle on ilmoitettu epäilystä rikoksesta, jossa esitutkintakynnyksen voidaan jo

katsoa ylittyneen. Tällöin asia on pitänyt siirtää toimivaltaisen kurinpitoesimiehen päätettäväksi, joka voi olla haluton ryhtymään toimenpiteisiin. Joka tapauksessa asian siirto ja harkinta vie aikaa, jolloin epäillyn rikoksen selvittämisen edellytykset heikkenevät. Voidaan puhua jopa viikkojen viivästyksistä. Kyse voi olla myös sotilasrikosasiasta, joka on esitutkintaviranomaisen toimesta paljastettu, mutta päätöksen esitutkinnan käynnistämisestä tekisi toimivaltainen kurinpitoesimies.

Tilanne voi olla myös se, että kurinpitoesimies on päättänyt aloittaa esitutkinnan ja tehdä pääesikunnalle tutkintapyyynnön asiassa, jossa ei ole syytä epäillä rikosta. Toisin sanoen esitutkinnan edellytysten selvittäminen on tehty puutteellisesti. Tällaisissa tapauksissa pääesikunnan tutkinnanjohtajan ainoaksi keinoksi jää rajoittamisesityksen laatiminen syyttäjälle tai esitutkinnan päättäminen lain 41 §:n 3 momentin mukaisesti.

Viime vuosina suurena haasteena on ollut esitutkinnan edellytysten selvittäminen kurinpitoesimiehen toimesta. Kurinpitoesimiehelle on voitu ilmoittaa jostain asiasta, joka edellyttää esitutkinnan edellytysten selvittämistä tai ilmoitus on voitu toimittaa myös pääesikunnalle, jonka on pitänyt siirtää asia kurinpitoesimiehelle selvityksiä varten. Käytännössä joukko-osastoissa ei ole osaamista tämän kaltaisiin toimenpiteisiin, vaan ne ovat tukeutuneet asiassa pääesikunnan oikeudellisen osastoon.

Myöskään poliisi ei voi päättää esitutkinnan käynnistämisestä sotilasrikoksen osalta, vaan päätöksen tekee aina toimivaltainen kurinpitoesimies. Poliisin toimittamissa sotilasrikosten tutkimisissa kurinpitoesimiehen päätös onkin usein vain muodollisuus, kun kaikille osapuolille on selvää, että poliisi tulee toimittamaan esitutkinnan.

Uudessa pykälässä säädettäisiin Puolustusvoimien asessorin ja pääesikunnan tutkinnanjohtajana toimivan sotilaslakimiehen oikeudesta päättää esitutkinnan aloittamisesta siten kuin esitutkintalain 3 luvun 3 §:ssä säädetään. Pääesikunta voisi säännöksen perusteella suorittaa myös esitutkinnan edellytysten selvittämistä siten kuin esitutkintalaissa tarkemmin säädetään. Esitutkinnan toimittamatta jättämisestä, lopettamisesta ja rajoittamisesta olisi voimassa mitä esitutkintalaissa säädetään. Esitutkinnan päättämisestä säädetään tämän lain 41 §:ssä.

Ehdotettu asessorin ja tutkinnanjohtajan toimivalta olisi luonteeltaan rinnakkainen kurinpitoesimiehen toimivallan kanssa ja sillä täydennettäisiin 27 §:ssä säädettyä kurinpitoesimiehen toimivaltaa. Säännöksen mukainen menettely olisi tarkoitettu suhteellisen harvoin sovellettavaksi poikkeusmenettelyksi, eikä sillä miltään osin poistettaisi tai vähennettäisi kurinpitoesimiehen vastuuta toimittaa esitutkinta siten kuin 27 §:ssä säädetään. Vastuu esitutkinnan käynnistämisestä olisi siten edelleen asianomaisella kurinpitoesimiehellä.

Mikäli esitutkinnan aloittamisesta päätettäisiin pääesikunnassa, olisi päätöksestä ilmoitettava kurinpitoesimiehelle, jollei se vaaranna esitutkinnan toimittamista. Ilmoittaminen tutkinnan aloittamisesta olisi pääsääntö ja ilmoittamatta jättäminen olisi poikkeuksellinen toimenpide. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi silloin, kun kurinpitoesimies olisi itse rikoksesta epäillyn asemassa. Tällöinkin harkittavaksi tulisi ilmoittaminen rikoksesta epäillyn kurinpitoesimiehen kurinpitoesimiehelle. Tutkinnanjohtaja kuitenkin aina harkitsisi milloin ilmoitus tehdään, jotta tutkinta saadaan turvattu. Esitutkinnan aloittamisesta ilmoittamisen tarkoituksena on pyrkiä välttämään tilanteet, joissa tehtäisiin päällekkäisiä esitutkintatoimenpiteitä. Tässä laissa säädetyn ilmoittamisvelvollisuuden lisäksi olisi edelleen huomioitava myös esitutkintalain 3 luvun 6 §:ssä säädetty tutkinnanjohtajan ilmoitusvelvollisuus esitutkinnan aloittamisesta virkamiehen esimiehelle ja saman lain 6 luvun 7 §:ssä säädetty velvollisuus ilmoittaa sotilaan kiinniottamisesta, noudosta taiikka vapaaksi päästämisestä sotilaan hallintoyksikön päällikölle. Esitutkintalain 3 luvun 6 §:ää koskevan hallituksen esityksen yksityiskohtaisten perusteluiden (HE

222/2010 vp, s. 182) mukaan ilmoituksen tulisi sisältää siinä määrin riittävät tiedot epäillystä rikoksesta, että virkamiesoikeudellisiin toimenpiteisiin tai virkatehtävien suorittamiseen liittyvä harkinta voidaan viranomaisessa tehdä. Pykälä oikeuttaisi tällaisten tietojen antamiseen ja vastaanottamiseen. Ehdotetussa pykälässä tarkoitetun ilmoituksen tulisi sisältää samat tiedot.

Pykälän 2 momentissa viitattaisiin 35 §:ään, jonka mukaan pääesikunta voisi edelleen toimittaa esitutkinnan myös kurinpitoesimiehen pyynnöstä. Lisäksi syyttäjällä säilyisi oikeus määrätä esitutkinta toimitettavaksi.

28 b §. *Esitutkinnan toimittaminen poliisin aloitteesta.* Pykälä olisi uusi ja siinä säädettäisiin poliisin itsenäisestä oikeudesta päättää esitutkinnan toimittamisesta siten kuin esitutkintalaissa säädetään. Pykälä vastaisi ehdotettua 28 a §:ää, jossa säädettäisiin esitutkinnan toimittamisesta pääesikunnan aloitteesta. Voimassa olevan sääntelyn mukaan ainoastaan kurinpitoesimies voi päättää esitutkinnan toimittamisesta eikä poliisilla ole toimivaltaa itsenäisesti aloittaa sotilasrikkoksen esitutkintaa.

Vastaavalla tavalla kuin ehdotetussa 28 a §:ssä säädettäisiin, poliisin olisi ilmoitettava esitutkinnan aloittamisesta kurinpitoesimiehelle tai pääesikunnalle, jollei se vaaranna esitutkinnan toimittamista. Ilmoittaminen tutkinnan aloittamisesta olisi pääsääntö ja ilmoittamatta jättäminen olisi poikkeuksellinen toimenpide. Ilmoitusvelvollisuuden tavoitteena on parantaa viranomaisten välistä yhteistoimintaa ja parantaa tiedonvaihtoa kahden eri esitutkintaviranomaisen välillä. Tässä laissa säädetyn ilmoittamisvelvollisuuden lisäksi olisi edelleen huomioitava myös esitutkintalain 3 luvun 6 §:ssä säädetty tutkinnanjohtajan ilmoitusvelvollisuus esitutkinnan aloittamisesta virkamiehen esimiehelle ja saman lain 6 luvun 7 §:ssä säädetty velvollisuus ilmoittaa sotilaan kiinniottamisesta, noudosta taikka vapaaksi päästämistä sotilaan hallintoyksikön päällikölle. Ilmoitusvelvollisuuden sisällön osalta viitataan edellä ehdotetun 28 a §:n kohdalla käsiteltyyn.

Ehdotetun pykälän mukaan ilmoitus voitaisiin tehdä myös pääesikunnalle. Kurinpitoesimiehelle ilmoittaminen olisi ensisijainen toimintatapa, mutta tietyissä tilanteissa voitaisiin katsoa olevan perusteltua, että poliisi ilmoittaisi esitutkinnan käynnistämisestä pääesikunnalle. Tämä voisi tulla kyseeseen esimerkiksi silloin, kun yksittäisen joukko-osaston kurinpitoesimiehen selvittäminen poliisin toimesta olisi haastavaa. Kyse voisi olla esimerkiksi harjoituksesta, jossa on osallistujia useista eri yksiköistä ja kurinpitoesimiehen selvittämisen yhteydessä voisi olla vaara esitutkintaa koskevan tiedon leviämisestä sen toimittamista vaarantavalla tavalla.

35 §. *Pääesikunnan toimittama esitutkinta.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännöksessä huomioidaan uusi ehdotettu 28 a §. Pääesikunta voisi siis toimittaa esitutkinnan kurinpitoesimiehen pyynnöstä tai 28 a §:ssä tarkoitetun virkamiehen päätöksestä. Lisäksi pykälään tehtäisiin lakitekniisiä muutoksia.

36 §. *Esitutkintaa hoitavat pääesikunnan virkamiehet.* Pykälään lisättäisiin uusi 4 momentti, jossa säädettäisiin, että tutkinnanjohtajana pääesikunnan toimittamassa esitutkinnassa on 1 momentissa tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Ehdotettu lisäys vastaisi sitä, miten säännöstä on tosiasiallisesti jo sovellettu, mutta selvyuden vuoksi asiasta ehdotetaan säädettäväksi yksiselitteisesti laissa. Nykylain 28 §:n 4 momentin mukaan kurinpitoesimies voi pyytää 36 §:ssä tarkoitettuja virkamiehiä suorittamaan esitutkinnan. Tutkinnan siirtyessä pääesikunnalle, edellä mainittu 36 §:ssä tarkoitettu virkamies toimii myös tutkinnanjohtajana. 36 §:n 1 momentin mukaan päällystöön kuuluvalla poliisimiehelle ja pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle säädettyjä toimivaltuuksia käyttävät puolustusvoimien asessori ja sotilaslakimies.

Säännös olisi yhdenmukainen muiden esitutkintaviranomaisten vastaavien säännösten kanssa. Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 2 luvun 9 §:n mukaan tutkinnanjohtajana Rajavartiolaitoksen toimittamassa esitutkinnassa on pidättämiseen oikeutettu virkamies. Vastaavasti Tullin rikostorjunnasta annetun lain (623/2015) 2 luvun 4 §:n mukaan Tullin toimittamassa esitutkinnassa tutkinnanjohtajana on pakkokeinolain 2 luvun 9 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu Tullin virkamies.

38 a §. *Poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin virka-apu. Puolustusvoimille.* Pykälä olisi uusi ja siinä säädettäisiin Puolustusvoimien oikeudesta saada virka-apua poliisilta, Rajavartiolaitokselta ja Tullilta. Sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa ei ole tällä hetkellä lainkaan säännöstä koskien Puolustusvoimien oikeutta saada virka-apua muilta viranomaisilta. Vastaavasti myöskään puolustusvoimista annetussa laissa ei ole säännöstä Puolustusvoimien oikeudesta saada virka-apua. Voimassa olevan lain 38 §:ssä säädetään poliisin antamasta avusta ja yhteistoiminnasta poliisin kanssa. Poliisin antama apu koskee säännöksen mukaan sellaisia tilanteita, joissa pääesikunnalla ei ole toimivaltaa lain 35 §:n mukaisen tehtävän hoitamiseksi. Poliisi voi 38 §:n mukaan suorittaa laissa mainitun virkamiehen kirjallisesta pyynnöstä sellaisen toimenpiteen, johon pääesikunnalla ei ole toimivaltaa. Edellä kuvattu lainkohta saattaa johtaa tilanteeseen, jossa yksittäistapauksessa pääesikunnalla olisi toimenpiteen suorittamiseksi toimivalta, mutta ei esimerkiksi riittävää asiantuntemusta tai resurssia, jolloin poliisi ei edellä kuvatun lainkohdan mukaan voisi antaa apua.

Voimassa olevan lain 38 §:n 3 momentin mukaan asian laadun niin vaatiessa lain 35 §:ssä tarkoitettu tehtävä suoritetaan yhteistoiminnassa poliisin kanssa. Voimassa olevan lain tarkoituksena on ollut muodostaa poliisin ja pääesikunnan rikostorjunnan yhteistyöstä joustavaa, mutta poliisin antaman avun tai virka-avun sekä yhteistoiminnan määrittelemättömyys voi aiheuttaa käytännön ongelmia.

Ehdotetun 38 a §:n tarkoituksena olisi selventää poliisin antaman avun, virka-avun ja yhteistoiminnan määrittelyä sekä parantaa viranomaisten resurssien tehokasta käyttöä. Tätä voisi käytännössä olla poliisin tai muiden lainvalvontaviranomaisten antama virka-apu esimerkiksi jonkun henkilön kuulemiseksi.

Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan Puolustusvoimilla olisi oikeus saada poliisilta, Rajavartiolaitokselta ja Tullilta tarpeellista virka-apua tässä laissa säädetyn rikosten selvittämiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi. Virka-avun antamisen edellytyksenä olisi se, että virka-avun antaminen voisi tapahtua vaarantamatta poliisille, Rajavartiolaitokselle ja Tullille säädettyjen muiden tehtävien suorittamista. Edellytyksellä on tarkoitus ottaa huomioon se, ettei poliisin, Rajavartiolaitoksen tai Tullin pääasiallisten tehtävien hoitaminen vaarantuisi. Virka-avun tarkoituksena on avustaa toista viranomaista, jotta virka-apua saava viranomainen pystyisi toteuttamaan tehtävänsä, johon sillä ei olisi käytettävissään tai vapaana tarvittavia resursseja. Virka-avun antaminen ei kuitenkaan saisi johtaa siihen, että toisen viranomaisten omien tehtävien hoitaminen estyy tai viivästyy.

Säännöksen mukainen virka-apu voisi koskea vain tässä laissa Puolustusvoimille säädettyä rikosten selvittämiseen liittyvää tehtävää, kuten esitutkintaan liittyvien toimenpiteiden suorittamista. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi yksittäisten kuulustelujen tai pakkokeinojen kuten esimerkiksi laite-etsinnän suorittamista poliisin toimesta. Poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin olisi annettava Puolustusvoimille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi sellaista tarpeellista virka-apua, jonka antamiseen asianomaiset viranomaiset ovat toimivaltaisia.

Voimassa olevan lain 38 §:ssä säädetty poliisin antama apu koskee vain pääesikuntaa, mutta virka-apuun olisivat ehdotetun säännöksen mukaan oikeutettuja myös muut Puolustusvoimien

hallintoyksiköt. Käytännössä tarvetta vastaavalle virka-avulle voisi olla sekä pääesikunnan että joukko-osastojen suorittamissa rikosten selvittämistä koskevilla tehtävillä.

39 §. Tehtävän siirtäminen poliisille. Voimassa olevan 39 §:n mukaan poliisilla on erityisestä syystä oikeus ottaa oma-aloitteisesti tutkittavakseen asia, jossa pääesikunta toimittaa esitutkinnan. Pykälän voimassa oleva muotoilu ei siten mahdollista sitä, että poliisi ottaisi tutkittavakseen asian, jonka tutkinta suoritetaan tai suoritettaisiin joukko-osastossa. Rajausta ei voida pitää poliisin toimivallan näkökulmasta johdonmukaisena tai rikosvastuun toteutumisen kannalta tarkoituksenmukaisena.

Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että poliisilla olisi oikeus ottaa erityisestä syystä tutkittavakseen myös asia, jossa esitutkinta toimitetaan joukko-osastossa. Kyse olisi tässäkin tapauksessa esitutkinnoista, joiden käynnistämisestä on jo tehty päätös.

40 §. Ilmoittamisvelvollisuus. Voimassa olevan lain 40 §:ssä säädetään pääesikunnan esitutkintaa hoitavien virkamiesten ilmoitusvelvollisuudesta 35 §:ssä tarkoitettua rikoksesta, käynnistämistään toimenpiteestä rikoksen selvittämiseksi sekä ilman aiheutonta viivytystä 37 §:ssä mainittujen salaisten pakkokeinojen käyttämisestä rikoksen selvittämiseksi poliisille. Pykälän mukaan ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvista rikoksista ja ilmoitusmenettelystä sovitaan pääesikunnan esitutkintaa hoitavien virkamiesten ja poliisin välisessä yhteistoiminnassa. Tiedot saa luovuttaa teknisen käyttöyhteyden avulla tai muuten sähköisesti.

Tässä esityksessä esitetään muutettavaksi lain 39 §:ää niin, että poliisilla olisi erityisestä syystä oikeus ottaa tutkittavakseen asia, jossa esitutkinta toimitetaan joukko-osastossa. Tästä johtuen myös 40 §:ää ehdotetaan muutettavan siten, että kurinpitoesimiehen olisi ilmoitettava poliisille käynnistämään toimenpiteestä rikoksen selvittämiseksi. Ehdotettu muutos muuttaisi voimassa olevaa oikeustilaa, koska voimassa olevan lain mukaan muilla Puolustusvoimien hallintoyksiköillä ei ole tällaista ilmoitusvelvollisuutta. Ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvista rikoksista sovittaisiin Puolustusvoimien ja poliisin välisessä yhteistoiminnassa. Tarkoitus olisi, että poliisille ilmoitettaisiin vakavimmista sotilasrikoksista, ei tavanomaisista sotilasrikoksista kuten esimerkiksi varusmiesten poissaolorikoksista.

44 §. Oikeus saada tietoja yksityiseltä yhteisöltä. Voimassa olevan lain 44 § vastaa poliisilain 4 luvun 3 §:n 2 momenttia ja siinä säädetään oikeudesta saada tietoja muun muassa teleyrityksiltä. Voimassa olevassa laissa ei kuitenkaan säädetä Puolustusvoimien oikeudesta saada tietoja muilta yksityisiltä yhteisöiltä pankkisalaisuuden estämättä. Pykälää muutettaisiin niin, että se vastaisi poliisilain 4 luvun 3 §:ssä säädettyä poliisin tietojensaantioikeutta yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä.

Ehdotetun pykälän 1 momentti olisi uusi ja siinä säädettäisiin, että pääesikunnalla olisi oikeus saada rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutuslainsäädännön estämättä. Voimassa olevan lain 37 §:n mukaan pääesikunnan esitutkintaa hoitavien virkamiesten toimivaltuuksista lain 35 §:ssä tarkoitettua tehtävää on voimassa, mitä poliisimiehen toimivaltuuksista rikosten esitutkinnassa säädetään esitutkintalaissa, pakkokeinolaisissa ja muualla laissa. Laajaa viittausta muualla laissa säädettyyn voidaan pitää jossain määrin epäselvänä ja mahdollisuus poliisilain 4 luvun 3 §:ssä säädetyn tiedonsaantioikeuden soveltamiseen pääesikunnan suorittamissa rikosten selvittämisessä onkin siksi ollut tulkinnanvarainen. Säännöksen mukainen mahdollisuus niin sanottuun pankkitiedusteluun on tarpeellinen erityisesti pääesikunnan tutkimissa petos-, kavallus- ja muissa omaisuusrikoksissa.

Ehdotettu 1 momentti vastaisi poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momenttia ja ehdotettu 2 momentti vastaisi voimassa puolestaan voimassa olevan lain 44 §:ää. Sääntelyn yhdenmukaisuuden vuoksi pykälän momentit ehdotetaan järjestettäväksi samoin kuin poliisilain 4 luvun 3 §:ssä.

94 §. Luvun säännösten soveltaminen. Voimassa olevan 94 §:n mukaan lain 10 luvun säännöksiä sovelletaan silloin, kun tasavallan presidentti on asevelvollisuuslain 83 §:n mukaisesti päättänyt ylimääräisestä palveluksesta. Pykälän säätämisen jälkeen asevelvollisuuslakia on muutettu siten, että lakiin on lisätty mahdollisuus valmiuden kohottamiseen niin sanottujen valmiuserusteisten kertausharjoitusten kautta. Valmiuserusteisista kertausharjoituksista säädetään asevelvollisuuslain 32 §:n 3 momentissa, jonka mukaan Suomen turvallisuusympäristössä ilmenevän välttämättömän tarpeen sitä edellyttäessä voidaan reserviin kuuluvia asevelvollisia määrätä 48 §:n 4 kohdassa tarkoitettuun kertausharjoitukseen 2 momentissa säädetystä määräajasta poiketen. Määräys valmiuserusteiseen kertausharjoitukseen annetaan kunkin asevelvollisen osalta enintään 30 päiväksi kerrallaan. Valmiuserusteinen kertausharjoitus voi valmiutta kohottaessa olla esivaihe ennen asevelvollisten määräämistä ylimääräiseen palvelukseen, mutta sitä on mahdollista käyttää myös vaihtoehtona ylimääräiselle palvelukselle.

Lain 94 §:ää ehdotetaan edellä mainitusta syystä muutettavaksi siten, että 10 luvun säännökset tulisivat sovellettavaksi myös silloin, kun valmiutta kohotetaan ja reserviläisiä määrätään palvelukseen valmiuserusteisen kertausharjoituksen kautta. Muutoksen jälkeen säännös vastaisi paremmin nykyistä valmiuden kohottamisen mallia ja sen erilaisia vaihtoehtoja. Lain 10 luvun säännösten soveltamistarpeen kannalta ei ole merkitystä sillä, määrätäänkö reserviläisiä valmiutta kohottaessa ylimääräiseen palvelukseen vai valmiuserusteiseen kertausharjoitukseen. Pykälään ehdotetaan selvyuden vuoksi samalla lisättäväksi nimenomainen maininta myös luvun säännösten soveltamisesta puolustustilain mukaisessa puolustustilassa.

Poikkeusoloja ja normaaliolojen vakavia häiriötilanteita koskevan luvun soveltamista ehdotetaan samalla porrastettavaksi siten, että osa säännöksistä tulisi sovellettavaksi vasta, kun valtioneuvosto olisi valmiuslain mukaisesti todennut maassa vallitsevan poikkeusolot tai tasavallan presidentti olisi päättänyt puolustustilasta puolustustilalain 2 §:ssä tarkoitettulla asetuksella. Voimassa oleva säännös ei sisällä vastaavaa porrastusta, vaan koko luvun soveltaminen on nykyään mahdollista jo ylimääräisen palveluksen aikana. Ylimääräinen palvelus on asevelvollisuuslain mukaan mahdollista määrätä jo normaaliolojen häiriötilanteessa.

Ehdotuksen mukaan normaaliolojen häiriötilanteissa tulisivat edelleen sovellettavaksi lain 98–100 § sekä 103 ja 104 §. Lain 98 §:n mukaan pääesikunnan virkamies, joka on suorittanut poliisialipäällystötutkinnon, voi toimia tutkinnanjohtajana 35 §:ssä tarkoitettuna rikoksen esitutkinnassa. Lain 99 ja 100 §:ssä säädetään puolestaan valmiutta kohottaessa palvelukseen määrättävien asevelvollisten toimivaltuuksista rikosten selvittämisessä ja kurinpitörangaistusten määräämisessä. Säännöksillä siten käytännössä kasvatetaan sotilaskurinpito- ja esitutkintatehtävien henkilöiden määrää normaaliolojen tilanteeseen verrattuna, mikä on välttämätöntä määrättäessä mahdollisesti kymmeniätuhansia reserviläisiä palvelukseen. Lain 103 ja 104 §:ssä säädetään puolestaan asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevien henkilöiden virka- ja vahingonkorvausvastuusta heidän hoitaessaan tässä laissa tarkoitettuja tehtäviä.

Vasta poikkeusoloissa tai puolustustilassa sovellettavaksi tulisivat ehdotuksen mukaan lain 95–97 ja 101 §. Lain 95 §:ssä säädetään kurinpitörangaistusten enimmäismäärien korottamisesta. Lain 96 §:n mukaan kaikille sotilaille saadaan normaalioloista poiketen määrätä kaikkia kurinpitörangaistuksia. Lain 97 §:n mukaan puolestaan joukkoyksikön komentaja saa määrätä arestia lukuun ottamatta kaikkia kurinpitörangaistuksia ja perusyksikön päällikkö saa määrätä poistumiskieltoa enintään 15 vuorokautta. Lain 101 §:ssä säädetään kurinpitörangaistusten normaalioloja nopeammasta täytäntöönpanosta. Käytännössä mainitut säännökset siten mahdollistavat

normaalioloja ankaramman rangaistuskäytännön, mitä voidaankin pitää perusteltuna poikkeusoloissa ja puolustustilassa. Valmiuden kohottamisen aiemmissa vaiheissa olennaisempaa on kuitenkin riittävien henkilöstöresurssien varmistaminen, eikä vastaavaa tarvetta ankarammille rangaistuksille vielä ole.

Säännöstä tarkennettaisiin samalla siten, että luku tulisi sovellettavaksi vain valmiuslain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Luvun säännökset tulisivat siten sovellettavaksi vain, kun kyseessä olisi Suomeen kohdistuva aseellinen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettava hyökkäys ja sen välitön jälkitila taikka Suomeen kohdistuva huomattava aseellisen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavan hyökkäyksen uhka. Muut valmiuslain 3 §:ssä tarkoitettut poikkeusolot eivät vaikuttaisi pääesikunnan toimivaltuuksiin rikostorjunnassa.

98 §. *Pääesikunnan esitutkintaa hoitavien virkamiesten toimivaltuudet.* Pykälässä säädetään niin sanotun rajoitetun tutkinnanjohtajan toimivaltuuksista luvussa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ja normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa. Sääntelyn tarkoituksena on varmistaa, että Puolustusvoimilla on riittävä määrä toimivaltaisia tutkinnanjohtajia tilanteessa, jossa sotilaalista puolustusvalmiutta kohotetaan määräämällä merkittävä määrä reserviläisiä palvelukseen. Lain 10 luvussa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ja normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa selvitetäväksi tulevien rikosten määrä kasvaisi väistämättä merkittävästi, minkä lisäksi tarve sotilaallisen kurin ja järjestyksen ylläpitämiseen korostuisi entisestään normaaliolojen tilanteeseen verrattuna.

Voimassa olevan pykälän mukaan pääesikunnan virkamies, joka on suorittanut poliisialipäällystötutkimuksen, voi toimia tutkinnanjohtajana 35 §:ssä tarkoitettussa tehtävässä. Pykälää ehdotetaan täydennettäväksi siten, että myös sellainen pääesikunnan virkamies, joka ei ole suorittanut poliisialipäällystötutkimusta, voisi toimia tutkinnanjohtajana, jos hän täyttää poliisin hallinnosta annetun lain (110/1992) 15 §:n nojalla annettujen säädösten mukaiset ylikonstaapelia ja rikosylikonstaapelia koskevat kelpoisuusvaatimukset.

Poliisin hallinnosta annetun lain 15 §:n 1 momentin mukaan poliisin viroista, virkoihin nimitämisestä ja virkojen erityisistä kelpoisuusvaatimuksista säädetään valtioneuvoston asetuksella, jollei tästä laista tai valtion virkamieslaista (750/1994) muuta johdu. Säännöksen nojalla on annettu valtioneuvoston asetus poliisin hallinnosta (158/1996), jonka 16 §:n 1 momentin 17 kohdan mukaan ylikonstaapelin ja rikosylikonstaapelin kelpoisuusvaatimuksena on poliisialipäällystön erikoistumisopintojen suorittaminen, poliisialipäällystötutkinto, poliisipäällystön tutkimuksen A-osan suorittaminen, poliisialipäällystön virkatutkinto; tai poliisin perustutkimuksen tai poliisimiehistön virkatutkimuksen lisäksi suoritettu korkeakoulututkinto; taikka korkeakoulututkinto ja perehtyneisyys poliisitoimeen.

Ehdotettu säännös vastaisi asiallisesti esitutkintalain 2 luvun 2 §:ää, jonka mukaan poliisin toimittamassa esitutkinnassa rikosylikonstaapeli tai ylikonstaapeli voi toimia tutkinnanjohtajana asian laatuun liittyvästä tai muusta vastaavasta perustellusta syystä. Säännökseen ei olisi tarpeellista lisätä esitutkintalain 2 luvun 2 §:ssä säädettyjä vaatimuksia asian laatuun liittyvästä tai muusta erityisestä syystä, koska se tulisi joka tapauksessa sovellettavaksi vain poikkeusoloissa ja normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa. Näiden voidaan katsoa jo itsessään muodostavan joka tapauksessa erityisen syyn täydentää Puolustusvoimien tutkintaresursseja normaalioloihin verrattuna.

Säännöksessä tarkoitettu rajoitetun tutkinnanjohtajan toimivaltuuksilla toimiva virkamies ei olisi pidättämiseen oikeutettu virkamies, eikä hänellä siksi olisi käytettävissään kaikkia samoja toimivaltuuksia tutkinnan suorittamisessa kuin 36 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetuilla tutkinnanjohtajilla. Tältä osin säännös vastaisi voimassa olevaa oikeustilaa.

128 §. *Puolustusministeriön suorittama valvonta.* Perustuslain 68 §:n 1 momentin mukaan kukin ministeriö vastaa toimialallaan hallinnon asianmukaisesta toiminnasta. Puolustusministeriön Puolustusvoimien rikostorjuntaan kohdistuvasta valvonnasta säädetään sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 128 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan lain 37 §:ssä mainittujen salaisten pakkokeinojen ja lain 89 §:n 1 momentissa mainittujen salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä laadittu pöytäkirja on toimitettava puolustusministeriölle. Pykälän 2 momentin mukaan puolustusministeriölle on toimitettava tiedot yhteiskunnallisesti, taloudellisesti tai vakavuudeltaan merkittävistä puolustusvoimien rikostorjuntaan liittyvistä asioista.

Edellä kuvatun valvontatehtävän suorittamista on vaikeuttanut se, ettei puolustusministeriöllä ole voimassa olevan lainsäädännön mukaan oikeutta saada tietoja salassapitosäännösten estämättä. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan siksi lisättäväksi säännös siitä, että puolustusministeriöllä on oikeus saada 2 momentissa määritellyt tiedot salassapitosäännösten estämättä. Tarkennuksella sujuvoitettaisiin puolustusministeriön suorittamaa valvontaa. Puolustusministeriölle voitaisiin tällöin antaa esimerkiksi tietoja keskeneräisistä esitutkinnoista salassapitosäännösten estämättä. Lisäksi pykälään tehtäisiin lakitekniisiä muutoksia. Muutoin pykälä vastaisi voimassa olevaa sääntelyä.

130 a §. *Puolustusvoimien rikostorjuntatehtäviä hoitavien virkamiesten virkamerkki ja aseman ilmaiseminen sekä virkamiehen yksilöiminen.* Pykälä olisi uusi ja siinä säädettäisiin pääesikunnan esitutkintaa sekä rikosten ennalta estämistä ja paljastamista Puolustusvoimissa hoitavien virkamiesten virkamerkistä. Pääesikunnan esitutkintaa hoitavilla sekä rikosten ennalta estämistä ja paljastamista Puolustusvoimissa hoitavilla virkamiehillä on tosiasiallisesti jo nykyään käytössään virkamerkit, mutta niiden käyttö ei perustu säädöksiin. Virkamerkki on erityisen olennainen rikostutkintaa hoitavien virkamiesten tunnistamisessa siksi, että he eivät käytä tehtävässään virkapukua. Virkamerkillä on myös oikeudellista merkitystä muun muassa virkatointen lainmukaisuuden selvittämisessä, minkä vuoksi virkamerkistä on syytä lisätä tarpeelliset säännökset lakiin. Poliisin virkamerkistä säädetään vastaavasti poliisilain 1 luvun 8 §:ssä ja 9 luvun 10 §:ssä ja rajavartiomiehen virkamerkistä rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 24 §:ssä.

Pykälä vastaisi sisällöltään pääosin puolustusvoimista annetun lain 18 d §:n säännöksiä turvamiehen virkamerkistä. Pykälän 1 momentin mukaan virkamerkin teknisistä ominaisuuksista ja ulkoasusta säädettäisiin puolustusministeriön asetuksella. Virkamiesten olisi pidettava virkamerkki mukana virkatehtäviä suorittaessaan. Pykälän 2 momentin mukaan pääesikunnan esitutkintaa hoitavan virkamiehen olisi tarvittaessa ilmaistava toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle olevansa pääesikunnan esitutkintaa hoitava virkamies ja pyynnöstä esitettävä virkamerkkinsä, jos ilmaiseminen tai esittäminen on mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta.

Pääesikunnan esitutkintaa sekä rikosten ennalta estämistä ja paljastamista Puolustusvoimissa suorittavan virkamiehen aseman ilmaisemiseen riittäisi se, että virkamies suullisesti ilmoittaa asemansa. Ilmaiseminen voitaisiin ilman pyyntöäkin toteuttaa virkamerkin esittämisellä. Pyyntöä virkamerkki olisi aina esitettävä, jos se olisi toimenpiteen suorittamista vaarantamatta mahdollista.

Pykälän 3 momentin mukaan Puolustusvoimien olisi huolehdittava siitä, että virkatoimen suorittanut virkamies olisi tarvittaessa yksilöitävissä. Virkatoimen suorittaneen virkamiehen yksilöintitietojen, käytännössä lähinnä nimen ja virka-aseman, selvittäminen liittyy erityisesti virkatointien lainmukaisuuden selvittämismahdollisuuksiin.

7.2 Laki Harmaan talouden selvitysyksiköstä

6 §. *Velvoitteidenhoitoselvityksen käyttötarkoitus.* Pykälän 1 momentin 11 kohtaa ehdotetaan täydennettäväksi siten, että Harmaan talouden selvitysyksikkö voisi laatia velvoitteidenhoitoselvityksen tukemaan myös Puolustusvoimien suorittamaa rikosten ennalta estämistä ja selvittämistä.

Ehdotettu muutos koskisi rikosten selvittämisen osalta käytännössä vain pääesikunnan toimitamia esitutkintoja. Pääesikunnan rikosten selvittämistehtävästä säädetään sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 35 §:ssä. Pääesikunta on keskeinen toimija Puolustusvoimien korruptiontorjunnassa. Pääesikunnalla on esitutkintatehtävään liittyen tarve saada kokonaiskuva organisaatiosta ja organisaatiohenkilöistä erityisesti erilaisiin puolustusvoimien hankintoihin liittyvissä rikosepäilyssä. Velvoitteidenhoitoselvitysten avulla pystyttäisiin saamaan selvityksen kohteista tutkinnan kannalta olennainen taloudellinen kokonaiskuva sekä tieto tutkinnan kohteen taloudellisista kytköksistä ja omistussuhteista.

Pääesikunnan oikeudesta saada tietoja muulta viranomaiselta esitutkintatehtävän suorittamiseksi säädetään sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 43 §:ssä. Pykälän mukaan pääesikunnalla on oikeus saada viranomaiselta sekä julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä ja henkilöltä 35 §:ssä tarkoitetun tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitosäännösten estämättä, jollei tiedon tai asiakirjan antamista pääesikunnalle tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa kielletty tai rajoitettu.

Puolustusvoimien rikosten ennalta estämisen ja paljastamisen tehtävistä säädetään sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta annetun lain 86 §:ssä. Puolustusvoimien rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa huolehditaan sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten ennalta estämisestä ja paljastamisesta. Tehtävissä estetään ja paljastetaan siis ulkovaltojen Suomeen kohdistamaa, Suomen rikoslaisissa (39/1889) kriminalisoitua tiedonhankintaa Suomessa. Esimerkiksi vakoilun tai luvattoman tiedustelutoiminnan ennalta estäminen ja paljastaminen edellyttävät usein tarvetta muodostaa kokonaiskuva organisaatiosta ja organisaatiohenkilöistä. Toiminnasta saatava taloudellinen kokonaiskuva, taloudelliset kytkökset sekä omistussuhteet voivat olla ratkaisevia tietoja mm. liiketoiminnan tosiasiallista luonnetta arvioitaessa. Puolustusvoimien oikeudesta saada rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi tietoja muulta viranomaiselta säädetään sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 92 §:ssä. Säännöksen mukaan pääesikunnalla on oikeus saada viranomaiselta sekä julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä ja henkilöltä 86 § 1 momentissa tarkoitetun tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitosäännösten estämättä, jollei tiedon tai asiakirjan antamista pääesikunnalle tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa kielletty tai rajoitettu.

Velvoitteidenhoitoselvitykset laadittaisiin samoja edellytyksiä noudattaen kuin muiden rikostorjuntaa suorittavien viranomaisten osalta. Velvoitteidenhoitoselvitys voitaisiin siten laatia tukemaan Puolustusvoimien suorittamaa rikosten ennalta estämistä tai selvittämistä silloin, kun toimenpide liittyy rikokseen, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään vankeutta yksi vuosi, ja kun rikoksen epäillä tapahtuneen organisaation toiminnassa tai organisaatiota hyväksi käyttäen.

7.3 Laki rajavartiolaitoksen hallinnosta

31 §. *Sotilasrikossäännösten soveltaminen.* Pykälän 4 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että momenttiin lisättäisiin viittaussäännös sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 28 a §:ssä tarkoitetun päätöksen tekemiseen toimivaltaisista virkamiehistä Rajavartiolaitoksessa. Lisäksi pykälään tehtäisiin lakitekniisiä muutoksia.

Ehdotetussa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 28 a §:ssä säädettäisiin, että pääesikunnan asessorilla ja tutkinnanjohtajalla olisi itsenäinen oikeus päättää esitutkinnan toimittamisesta. Rajavartiolaitoksen organisaatio poikkeaa Puolustusvoimien organisaatiosta, minkä vuoksi rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 31 §:n 4 momentissa annetaan valtuus säätää valtioneuvoston asetuksella niistä virkamiehistä, jotka Rajavartiolaitoksen organisaatiossa ovat oikeutettuja tekemään tiettyjä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa säädettyjä päätöksiä ja toimenpiteitä. Näin ollen myös niistä virkamiehistä, joilla olisi pääesikunnan asessoria ja tutkinnanjohtajaa vastaava itsenäinen oikeus päättää esitutkinnan toimittamisesta Rajavartiolaitoksessa palvelevien sotilaiden osalta ehdotetun lain 28 a §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa, tulisi jatkossa säätää valtioneuvoston asetuksella.

Ehdotettu muutos edellyttäisi rajavartiolaitoksesta annetun valtioneuvoston asetuksen (651/2005) muuttamista. Asetukseen tulisi lisätä säännös siitä, kuka tai ketkä virkamiehet voisivat kurinpitoesimiehen lisäksi päättää esitutkinnan aloittamisesta Rajavartiolaitoksessa. Rajavartiolaitoksen organisaatiossa asemansa ja koulutuksensa perusteella tarkoituksenmukainen virkamies ehdotetun lain 28 a §:n mukaisen päätöksen tekemiseen olisi Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö. Sotilasrikosten vuosittainen määrä Rajavartiolaitoksessa on vähäisempi kuin Puolustusvoimissa ja onkin todennäköistä, että tarve ehdotetun lain 28 a §:n mukaisen päätöksen tekemiselle tulisi esiin hyvin harvoin. Ehdotetun lain 28 a §:n perusteluissa esitetyistä syistä on kuitenkin tarkoituksenmukaista varautua tähän mahdollisuuteen myös Rajavartiolaitoksessa. Toimivalta esitutkinnan aloittamiseen tulisi kurinpitoesimiehen lisäksi olla erikseen Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisella toimialalla, mutta tapaus-ten vähäisen määrän vuoksi päätökset voitaisiin keskittää oikeudellisen osaston osastopäällikölle.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettuun lakiin ehdotetaan esityksessä lisättäväksi uusi säännös Puolustusvoimien rikostorjuntatehtäviä hoitavien virkamiesten virkamerkistä, josta säädettäisiin tarkemmin puolustusministeriön asetuksella. Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 31 §:n 4 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että tarkempia säännöksiä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain ehdotetussa 28 a §:ssä tarkoitetuista virkamiehistä Rajavartiolaitoksessa annettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Ehdotettu muutos edellyttäisi rajavartiolaitoksesta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamista. Esitykseen ei sisälly muita uusia asetuksenantovaltuuksia tai muutosehdotuksia voimassa oleviin asetuksenantovaltuuksiin.

9 Voimaantulo

Ehdotetaan, että lait tulevat voimaan 1.7.2021 tai, jos tämä ei ole mahdollista, mahdollisimman pian sen jälkeen.

Erityisesti esitutinnan aloittamista ja virka-apua koskevien säännösten puute voimassa olevassa laissa vaikeuttaa rikosten selvittämistä Puolustusvoimissa. Ehdotetut muutokset olisi toivottavaa saada voimaan mahdollisimman pian.

10 Suhde muihin esityksiin

10.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä

Esityksen valmistelun yhteydessä on käsitelty myös kysymystä Puolustusvoimien, ja erityisesti pääesikunnan, tutkintatoimivallan rajautumisesta vain tiettyihin rikosnimikkeisiin. Sotilaskurinpidoista ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 1 §:n 3 momentin mukaan sotilaskurinpitoimenettelyssä voidaan tutkia teko, jos on syytä epäillä sotilaskurinpitoimenettelyn alaisen henkilön syyllistyneen sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ssä tarkoitettuun rikokseen. Myös lain 27 ja 35 §:ssä viitataan Puolustusvoimien tutkintatoimivallan osalta sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ään. Sotilasoikeudenkäyntilain 2 § sisältää tyhjentävän ja monelta osin puutteellisen luettelon niistä rikosnimikkeistä, jotka voidaan käsitellä sotilasoikeudenkäyntimenettelyssä, ja joka siten samalla edellä mainittujen viittaussäännösten kautta rajaa Puolustusvoimien esitutkintatoimivallan. Mikäli samaan tekokokonaisuuden yhteydessä tutkittavaksi tulee rikosnimikkeitä, jotka sisältyvät säännöksen luetteloon ja toisaalta nimikkeitä, jotka eivät sisälly luetteloon, Puolustusvoimilla ei ole toimivaltaa tutkia kokonaisuutta, vaan se on siirrettävä poliisin tutkittavaksi.

Edellä kuvattua rajallista toimivaltaa voidaan pitää merkittävän puutteena esitutkintojen tarkoituksenmukaisen järjestämisen näkökulmasta. Tämä hallituksen esitys ei kuitenkaan sisällä asiaan liittyviä säännösehdotuksia, vaan puute on tarkoitus ensisijaisesti korjata oikeusministeriössä valmistelussa olevalla sotilasoikeudenkäyntilain muuttamista koskevalla hallituksen esityksellä. Esitysluonnoksessa lain 2 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että pykälän 2 momentissa oleva luettelo sotilasoikeudenkäyntimenettelyssä käsiteltävistä rikosnimikkeistä poistettaisiin kokonaan. Ehdotetun sotilasoikeudenkäyntilain uuden 2 §:n 2 momentin mukaan sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltäisiin syyte sotilasta vastaan teosta, josta säädetään rangaistus rikoslaissa. Edellytyksenä olisi, että teko on kohdistunut puolustusvoimiin tai toiseen sotilaaseen. Lisäksi sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltäisiin syyte sotilasta vastaan teosta, joka on tehty palvelustehtävää suorittaessa, ei kuitenkaan, jos teko on kohdistunut siviilihenkilöön. Sotilasoikeudenkäyntiasiana ei kuitenkaan ehdotuksen mukaan käsiteltäisi syytettä teosta, josta säädetty ankarin rangaistus on yli neljä vuotta vankeutta.

Edellä mainitun ehdotetun sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n muutoksen myötä myös pääesikunnan tutkintatoimivalta laajentuisi sellaisiin rikosnimikkeisiin, jotka eivät sisälly voimassa olevan säännöksen luetteloon. Muutos olisi esitutkintaviranomaisten näkökulmasta tarkoituksenmukainen ja vähentäisi tarvetta siirtää poliisin tutkittavaksi sellaisia tekokokonaisuuksia, jotka on tarkoituksenmukaisempaa tutkia Puolustusvoimissa.

11 Suhde perustuslakiin ja sääntämisjärjestys

Esitys ei sisällä säännösehdotuksia, jotka vaikuttaisivat sotilaskurinpitojärjestelmän perusratkaisuihin. Perustuslakivaliokunta on arvioinut voimassa olevan sotilaskurinpidoista ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain suhdetta perustuslakiin ja Suomea sitoviin kansainvälisiin ihmisoikeusvelvoitteisiin lausunnossaan PeVL 27/2013 vp.

Sotilaskurinpidoista ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 10 luvussa säädetään Puolustusvoimien rikostorjunnasta poikkeusoloissa ja normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa. Perusoikeusjärjestelmän kannalta merkityksellistä sääntelyä sisältyy erityisesti luvun 95

ja 96 §:ään, jotka mahdollistavat normaalioloihin verrattuna ankarampien rangaistusten määräämisen.

Lain voimassa olevan 94 §:n mukaan 10 luvun säännöksiä sovelletaan silloin, kun tasavallan presidentti on asevelvollisuuslain 83 §:n mukaisesti päättänyt ylimääräisestä palveluksesta. Säännöstä ei voida pitää erityisen onnistuneena, koska se ei näytä mahdollistavan luvun säännösten soveltamista lainkaan poikkeusoloissa tai puolustustilassa silloin, kun näihin päädytään ilman asevelvollisuuslain 83 §:n mukaista päätöstä ylimääräisestä palveluksesta. Luvun nimi ja esityöt toisaalta viittaavat siihen, että luvun säännökset on tarkoitettu sovellettavaksi poikkeusoloissa näissäkin tilanteissa (HE 30/2013 vp, s.86). Pykälää ehdotetaan esityksessä täsmennettäväksi merkittävästi. Luvun säännösten soveltamista ehdotetaan suhteellisuusperiaatteen mukaisesti porrastettavaksi ja pykälää ehdotetaan samalla täydennettäväksi siten, että osa luvun säännöksistä tulisi sovellettavaksi myös asevelvollisuuslain 32 §:n 3 momentissa tarkoitettun valmiuserusteisen kertausharjoituksen aikana.

Voimassa olevan 94 §:n tulkinnanvaraisuutta voidaan pitää erityisen ongelmallisena edellä mainittujen ankarampien rangaistusasteikkojen ja perustuslain 8 §:ssä säädetyn rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta. Perustuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikoksesta ei saa periaatteen mukaan myöskään tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekohetkellä on laissa säädetty. Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate sisältää lain täsmällisyyteen kohdistuvan erityisen vaatimuksen, jonka voidaan katsoa koskevan myös sovellettavaa rangaistusasteikkoa. Laista on siten käytävä selvästi ja yksiselitteisesti ilmi, missä tilanteissa normaalioloja ankarampia rangaistusasteikkoja ja seuraamusikäntäjä sovelletaan. Esityksen voidaan katsoa tältä osin merkittävästi täsmennävän oikeustilaa voimassa olevaan lainsäädäntöön nähden.

Lain 95 ja 96 §:n soveltamisen kynnystä ehdotetaan samalla korotettavaksi siten, että niitä sovellettaisiin vain valmiuslain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ja puolustustilalain 1 §:ssä tarkoitettussa puolustustilassa. Säännöksiä ei siten voisi esityksen mukaan jatkossa soveltaa vielä normaaliolojen häiriötilanteessa määrätyn ylimääräisen palveluksen aikana. Lain 10 luvun merkittävimmin perusoikeuksiin puuttuvien säännösten soveltamiskynnyksen korottamisen tavoitteena olisi saattaa sääntely paremmin suhteellisuusperiaatteen mukaiseksi.

Esitys sisältää ehdotuksen uudeksi tiedonsaantisäännökseksi, jonka mukaan pääesikunnalla olisi oikeus saada rikoksen selvittämiseksi välttämättömiä tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutuslainsäädännön estämättä. Ehdotettu säännös vastaisi pääosin poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momenttia. Ehdotetussa säännöksessä tiedonsaanti olisi kuitenkin poliisilain vastaavasta säännöksestä poiketen sidottu tietojen välttämättömyyteen.

Perustuslakivaliokunta on arvioinut tietojen saamista ja luovuttamista koskevaa sääntelyä erityisesti perustuslain 10 § 1 momentissa säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti kiinnittänyt huomiota muun muassa siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tietojensaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen. Tällöin tietojensaanti- ja luovuttamismahdollisuus on voinut liittyä jonkin tarkoituksen kannalta ”tarpeellisiin tietoihin”, jos tarkoitettujen tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisällöt ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus ”tietojen välttämättömyydestä” jonkin tarkoituksen kannalta (esim. PeVL 14/2002 vp, s. 2/II ja PeVL19/2008 vp, s. 3/I). Valiokunta ei toisaalta ole pitänyt hyvin väljiä ja yksilöimättömiä tietojensaantioikeuksia perustuslain kannalta mahdollisina edes

HE 61/2021 vp

silloin, kun ne on sidottu välttämättömyyskriteeriin (esim. PeVL 59/2010 vp, s. 4/I). Sotilaskurinpidoista ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 44 §:n uusi tiedonsaantioikeus sidottaisiin perustuslakivaliokunnan käytännön mukaisesti tietojen välttämättömyyteen. Tietojen muusta käsittelystä säädetään kattavasti perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella säädettyssä henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetussa laissa (332/2019, PeVL 52/2018 vp). Ehdotetun säännöksen voidaan katsoa olevan perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukainen.

Edellä mainituilla perusteilla esitys voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyksessä.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain (255/2014) 27, 35, 39, 40, 44, 94, 98 ja 128 §,
sellaisena kuin niistä on 27 § laissa 592/2019, sekä
lisätään lakiin uusi 28 a ja 28 b §, 36 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 592/2019, uusi 4 momentti sekä lakiin uusi 38 a ja 130 a § seuraavasti:

27 §

Esitutinnan toimittaminen

Kun sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettu rikos on tullut kurinpitoesimiehen tietoon tai kun on syytä epäillä, että tällainen rikos on tehty, kurinpitoesimiehen on viipymättä huolehdittava, että asiassa toimitetaan esitutkinta ja rikoksesta kirjataan esitutkintalain 3 luvun 1 §:n mukaisesti ilmoitus. Tutkintaan sovelletaan tämän lain lisäksi, mitä esitutkinnasta rikosasiassa säädetään.

Esitutkinta on myös toimitettava, kun sotilasoikeudenkäyntilain 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu syyttäjä niin määrää.

Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen virkamiehen tekemäksi epäillyn rikoksen esitutinnan toimittaa pääesikunta 35–41 §:n mukaisesti.

28 a §

Esitutinnan toimittaminen pääesikunnan aloitteesta

Sen lisäksi, mitä 27 ja 28 §:ssä säädetään, Puolustusvoimien asessori tai pääesikunnan tutkinnanjohtajana toimiva sotilaslakimies voi päättää esitutinnan aloittamisesta esitutkintalain 3 luvun 3 §:n mukaisesti. Esitutinnan toimittamatta jättämisestä, lopettamisesta ja rajoittamisesta säädetään esitutkintalaissa ja esitutkinnan päättämisestä tämän lain 41 §:ssä. Esitutkinnan aloittamista koskevasta päätöksestä on ilmoitettava kurinpitoesimiehelle, jollei se vaaranna esitutkinnan toimittamista.

Pääesikunnan toimittamasta esitutkinnasta säädetään lisäksi 35 §:ssä.

28 b §

Esitutinnan toimittaminen poliisin aloitteesta

Sen lisäksi, mitä 27, 28 ja 28 a §:ssä säädetään, poliisi voi päättää esitutkinnan aloittamisesta esitutkintalain 3 luvun 3 §:n mukaisesti. Esitutkinnan aloittamista koskevasta päätöksestä on ilmoitettava kurinpitoesimiehelle tai pääesikunnalle, jollei se vaaranna esitutkinnan toimittamista.

35 §

Pääesikunnan toimittama esitutkinta

Pääesikunta voi kurinpitoesimiehen pyynnöstä tai 28 a §:ssä tarkoitetun virkamiehen päätöksestä toimittaa esitutkinnan, kun:

- 1) rikos käsitellään sotilasoikeudenkäyntiasiana tai sotilaskurinpitomenettelyssä;
- 2) rikoksesta säädetään rangaistus rikoslain 40 luvussa ja rikoksesta epäilty on puolustusvoimien palveluksessa oleva sotilas;
- 3) rikoksesta säädetään rangaistus rikoslain 40 luvussa ja rikoksesta epäilty on puolustusvoimien palveluksessa oleva muu henkilö kuin sotilas edellyttäen, että rikoksesta voidaan todennäköisin syin epäillä myös sotilasta;
- 4) kysymys on puolustusvoimien hallinnassa olevalla alueella, aluksella, ilma-aluksella tai kulkuneuvossa taikka palvelustehtävässä tehdystä, puolustusvoimien omaisuuteen kohdistuvasta sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n 2 momentissa tarkoitetusta rikoksesta ja rikoksesta epäilty on puolustusvoimien palveluksessa oleva muu henkilö kuin sotilas edellyttäen, että rikoksesta voidaan todennäköisin syin epäillä myös sotilasta.

Pääesikunnan on toimitettava esitutkinta, jos sotilasoikeudenkäyntilain 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu syyttäjä niin määrää.

36 §

Esitutkintaa hoitavat pääesikunnan virkamiehet

Tutkinnanjohtajana pääesikunnan toimittamassa esitutkinnassa on 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

38 a §

Poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin virka-apu Puolustusvoimille

Puolustusvoimilla on oikeus saada poliisilta, Rajavartiolaitokselta ja Tullilta tarpeellista virka-apua tässä laissa säädetyn rikosten selvittämiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi. Puolustusvoimilla on oikeus saada virka-apua, jos virka-avun antaminen voi tapahtua vaarantamatta virka-apua antavalle viranomaiselle säädettyjen muiden tehtävien suorittamista.

39 §

Tehtävän siirtäminen poliisille

Jos tutkinnan puolueettomuus tai rikoksen vakavuus sitä edellyttää, esitutkinta on siirrettävä kokonaan poliisin suorittavaksi. Tehtävä voidaan muutenkin siirtää poliisille asian laadun niin vaatiessa. Poliisilla on myös erityisestä syystä oikeus oma-aloitteisesti ottaa sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettu rikos tutkittavakseen.

40 §

Ilmoitusvelvollisuus

Pääesikunnan esitutkintaa hoitavien virkamiesten on ilmoitettava 35 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta, käynnistämästään toimenpiteestä rikoksen selvittämiseksi sekä ilman aiheetonta viivytystä 37 §:ssä mainittujen salaisten pakkokeinojen käyttämisestä rikoksen selvittämiseksi poliisille.

HE 61/2021 vp

Kurinpitoesimiehen on ilmoitettava poliisille käynnistämään toimenpiteestä rikoksen selvittämiseksi.

Tässä pykälässä tarkoitettun ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvista rikoksista ja ilmoitusmenettelystä sovitaan Puolustusvoimien ja poliisin välisessä yhteistoiminnassa. Tiedot saa luovuttaa teknisen käyttöyhteyden avulla tai muuten sähköisesti.

44 §

Oikeus saada tietoja yksityiseltä yhteisöltä

Pääesikunnalla on oikeus saada yksityiseltä yhteisöltä rikoksen selvittämiseksi välttämättömiä tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutuslainsäädännön estämättä.

Pääesikunnalla on oikeus saada teleyritykseltä ja yhteisötilaajalta yhteystiedot sellaisesta teleliittymästä, jota ei mainita julkisessa luettelossa, tai teleliittymän, sähköpostiosoitteen, muun teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilölliset tiedot, jos tietoja yksittäistapauksessa tarvitaan rikoksen selvittämiseksi. Pääesikunnalla on vastaava oikeus saada postitoimintaa harjoittavalta yhteisöltä jakeluosoitetietoja.

94 §

Luvun säännösten soveltaminen

Tämän luvun säännöksiä sovelletaan valmiuslain (1552/2011) 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ja puolustustilalain (1083/1991) 1 §:ssä tarkoitettussa puolustustilassa. Tämän luvun 98–100, 103 ja 104 §:ää sovelletaan myös asevelvollisuuslain 32 §:n 3 momentissa tarkoitettussa kertausharjoituksessa ja 83 §:ssä tarkoitettussa ylimääräisessä palveluksessa.

98 §

Pääesikunnan esitutkintaa hoitavien virkamiesten toimivaltuudet

Sen lisäksi, mitä 36 §:n 1 momentin 1 kohdassa säädetään, pääesikunnan virkamies, joka on suorittanut poliisialipäällystötutkinnon tai täyttää poliisin hallinnosta annetun lain (110/1992) 15 §:n nojalla annettujen säännösten mukaiset ylikonstaapelia ja rikosylikonstaapelia koskevat kelpoisuusvaatimukset, voi toimia tutkinnanjohtajana 35 §:ssä tarkoitettun rikoksen esitutkinnassa.

128 §

Puolustusministeriön suorittama valvonta

Edellä 37 §:ssä mainittujen salaisten pakkokeinojen ja 89 §:n 1 momentissa mainittujen salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä laadittu pöytäkirja on toimitettava puolustusministeriölle.

Puolustusministeriölle on toimitettava tiedot yhteiskunnallisesti, taloudellisesti tai vakavuu-deltaan merkittävistä Puolustusvoimien rikostorjuntaan liittyvistä asioista. Puolustusministeriöllä on oikeus saada tiedot salassapitosäännösten estämättä.

Salaisten pakkokeinojen ja salaisten tiedonhankintakeinojen käytön järjestämisessä ja valvonnassa sekä toimenpiteiden kirjaamisessa ja valvontaa varten annettavissa selvityksissä noudatetaan pakkokeinolakia ja poliisilakia.

130 a §

Puolustusvoimien rikostorjuntatehtäviä hoitavien virkamiesten virkamerkki ja aseman ilmaiseminen sekä virkamiehen yksilöiminen

Edellä 36 ja 87 §:ssä tarkoitettujen virkamiesten virkamerkistä säädetään puolustusministeriön asetuksella. Virkamiehen on pidettävä virkamerkki mukana virkatehtävää suorittaessa.

Virkamiehen on tarvittaessa ilmaistava toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle olevansa 1 momentissa tarkoitettu virkamies ja pyynnöstä esitettävä virkamerkkinsä, jos ilmaiseminen tai esittäminen on mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta.

Puolustusvoimien on huolehdittava siitä, että virkatoimen suorittanut virkamies on tarvittaessa yksilöitävissä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2.

Laki

Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain (1207/2010) 6 §:n 1 momentin 11 kohta, sellaisena kuin se on laissa 308/2016, seuraavasti:

6 §

Velvoitteidenhoitoseelvityksen käyttötarkoitus

Velvoitteidenhoitoseelvitys laaditaan tukemaan:

11) poliisin, Rajavartiolaitoksen tai Puolustusvoimien suorittamaa rikosten ennalta estämistä ja selvittämistä tai Tullin suorittamaa esitutkintaa, jos rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään yksi vuosi vankeutta ja rikoksen epäillään tapahtuneen organisaation toiminnassa taikka organisaatiota hyväksi käyttäen;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 31 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain (577/2005) 31 §:n 4 momentti, sellaisena kun se on laissa 266/2014, seuraavasti:

31 §

Sotilasrikossäännösten soveltaminen

Tarkempia säännöksiä menettelystä sotilasoikeudenkäyntiasioiden esitutkinnassa sekä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 10 §:ssä tarkoitetuista kurinpitoesimiehistä, 28 a §:ssä tarkoitetuista esitutkinnan aloittamiseen oikeutetuista virkamiehistä, 33 §:ssä tarkoitetun lausunnon antamisesta ja 75 §:ssä tarkoitettua varoituksen täytäntöönpanosta Rajavartiolaitoksessa annetaan valtioneuvoston asetuksella.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 22 päivänä huhtikuuta 2021

Pääministeri

Sanna Marin

Puolustusministeri Antti Kaikkonen

1.

Laki

sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain (255/2014) 27, 35, 39, 40, 44, 94, 98 ja 128 §, sellaisena kuin niistä on 27 § laissa 592/2019, sekä *lisätään* lakiin uusi 28 a ja 28 b §, 36 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 592/2019, uusi 4 momentti sekä lakiin uusi 38 a ja 130 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

27 §

27 §

Esitutkinnan toimittaminen

Esitutkinnan toimittaminen

Kun sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettu rikos on tullut kurinpitoesimiehen tietoon tai kun on syytä epäillä, että tällainen rikos on tehty, kurinpitoesimiehen on viipymättä huolehdittava, että asiassa toimitetaan esitutkinta. Tutkintaan sovelletaan tämän lain lisäksi, mitä esitutkinnasta rikosasiassa säädetään.

Esitutkinta on myös toimitettava, kun sotilasoikeudenkäyntilain 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu syyttäjä niin määrää.

Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen virkamiehen tekemäksi epäillyn rikoksen esitutkinnan toimittaa pääesikunta *siten kuin* 35–41 §:ssä säädetään.

Kun sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettu rikos on tullut kurinpitoesimiehen tietoon tai kun on syytä epäillä, että tällainen rikos on tehty, kurinpitoesimiehen on viipymättä huolehdittava, että asiassa toimitetaan esitutkinta *ja rikoksesta kirjataan esitutkintalain 3 luvun 1 §:n mukaisesti ilmoitus*. Tutkintaan sovelletaan tämän lain lisäksi, mitä esitutkinnasta rikosasiassa säädetään.

Esitutkinta on myös toimitettava, kun sotilasoikeudenkäyntilain 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu syyttäjä niin määrää.

Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen virkamiehen tekemäksi epäillyn rikoksen esitutkinnan toimittaa pääesikunta 35–41 §:n *mukaisesti*.

(uusi)

28 a §

Esitutkinnan toimittaminen pääesikunnan aloitteesta

Sen lisäksi, mitä 27 ja 28 §:ssä säädetään, Puolustusvoimien asessori tai pääesikunnan

Voimassa oleva laki

Ehdotus

tutkinnanjohtajana toimiva sotilaslakimies voi päättää esitutkinnan aloittamisesta esitutkintalain 3 luvun 3 §:n mukaisesti. Esitutkinnan toimittamatta jättämisestä, lopettamisesta ja rajoittamisesta säädetään esitutkintalaissa ja esitutkinnan päättämisestä tämän lain 41 §:ssä. Esitutkinnan aloittamista koskevasta päätöksestä on ilmoitettava kurinpitoesimiehelle, jollei se vaaranna esitutkinnan toimittamista.

Pääesikunnan toimittamasta esitutkinnasta säädetään lisäksi 35 §:ssä.

(uusi)

28 b §

Esitutkinnan toimittaminen poliisin aloitteesta

Sen lisäksi, mitä 27, 28 ja 28 a §:ssä säädetään, poliisi voi päättää esitutkinnan aloittamisesta esitutkintalain 3 luvun 3 §:n mukaisesti. Esitutkinnan aloittamista koskevasta päätöksestä on ilmoitettava kurinpitoesimiehelle tai pääesikunnalle, jollei se vaaranna esitutkinnan toimittamista.

35 §

35 §

Pääesikunnan suorittama esitutkinta

*Pääesikunnan **toimittama** esitutkinta*

Pääesikunta voi kurinpitoesimiehen pyynnöstä suorittaa esitutkinnan, kun:

1) rikos käsitellään sotilasoikeudenkäyntiasiana tai sotilaskurinpitomenettelyssä;

2) rikoksesta säädetään rangaistus rikoslain 40 luvussa ja rikoksesta epäilty on puolustusvoimien palveluksessa oleva sotilas;

3) rikoksesta säädetään rangaistus rikoslain 40 luvussa ja rikoksesta epäilty on puolustusvoimien palveluksessa oleva muu henkilö kuin sotilas edellyttäen, että rikoksesta voidaan todennäköisin syin epäillä myös sotilasta;

4) kysymys on *sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n 2 momentissa tarkoitetusta* puolustusvoimien hallinnassa olevalla alueella, aluksessa, ilma-aluksessa tai kulkuneuvossa taikka palvelustehtävässä tehdystä, puolustusvoimien

Pääesikunta voi kurinpitoesimiehen pyynnöstä tai 28 a §:ssä tarkoitetun virkamiehen päätöksestä toimittaa esitutkinnan, kun:

1) rikos käsitellään sotilasoikeudenkäyntiasiana tai sotilaskurinpitomenettelyssä;

2) rikoksesta säädetään rangaistus rikoslain 40 luvussa ja rikoksesta epäilty on puolustusvoimien palveluksessa oleva sotilas;

3) rikoksesta säädetään rangaistus rikoslain 40 luvussa ja rikoksesta epäilty on puolustusvoimien palveluksessa oleva muu henkilö kuin sotilas edellyttäen, että rikoksesta voidaan todennäköisin syin epäillä myös sotilasta;

4) kysymys on puolustusvoimien hallinnassa olevalla alueella, aluksessa, ilma-aluksessa tai kulkuneuvossa taikka palvelustehtävässä tehdystä, puolustusvoimien omaisuuteen kohdistuvasta *sotilasoikeudenkäyntilain*

Voimassa oleva laki

omaisuuteen kohdistuvasta rikoksesta ja rikoksesta epäilty on puolustusvoimien palveluksessa oleva muu henkilö kuin sotilas edellyttäen, että rikoksesta voidaan todennäköisin syin epäillä myös sotilasta.

Pääesikunnan on suoritettava esitutkinta, jos sotilasoikeudenkäyntilain 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu syyttäjä niin määrää.

36 §

Esitutkintaa hoitavat pääesikunnan virkamiehet

Esitutkintaa hoitavat ja siihen liittyviä toimivaltuuksia käyttävät pääesikunnan oikeudellisen osaston virkamiehet seuraavasti:

1) päällystöön kuuluvalla poliisimiehelle ja pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle säädettyjä toimivaltuuksia käyttävät puolustusvoimien asessori ja sotilaslakimies;

2) poliisimiehelle ja tutkijalle säädettyjä toimivaltuuksia käyttävät ylietsivä ja esitutkintatehtävään määrätty puolustusvoimista annetussa laissa tarkoitettu ammattisotilas tai muu tehtävään määrätty virkamies.

Yksittäinen kuulustelu tai muu tutkintatoimenpide voidaan antaa 5 §:n 3 momentissa tarkoitettun tutkijan suoritettavaksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettujen virkamiesten viroista, virkoihin nimittämisestä, tehtävään määräämisestä sekä virkojen ja tehtävien kelpoisuusvaatimuksista säädetään puolustusvoimista annetussa laissa.

(uusi)

Ehdotus

2 §:n 2 momentissa tarkoitettusta rikoksesta ja rikoksesta epäilty on puolustusvoimien palveluksessa oleva muu henkilö kuin sotilas edellyttäen, että rikoksesta voidaan todennäköisin syin epäillä myös sotilasta.

Pääesikunnan on *toimitettava* esitutkinta, jos sotilasoikeudenkäyntilain 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu syyttäjä niin määrää.

36 §

Esitutkintaa hoitavat pääesikunnan virkamiehet

Esitutkintaa hoitavat ja siihen liittyviä toimivaltuuksia käyttävät pääesikunnan oikeudellisen osaston virkamiehet seuraavasti:

1) päällystöön kuuluvalla poliisimiehelle ja pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle säädettyjä toimivaltuuksia käyttävät puolustusvoimien asessori ja sotilaslakimies;

2) poliisimiehelle ja tutkijalle säädettyjä toimivaltuuksia käyttävät ylietsivä ja esitutkintatehtävään määrätty puolustusvoimista annetussa laissa tarkoitettu ammattisotilas tai muu tehtävään määrätty virkamies.

Yksittäinen kuulustelu tai muu tutkintatoimenpide voidaan antaa 5 §:n 3 momentissa tarkoitettun tutkijan suoritettavaksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettujen virkamiesten viroista, virkoihin nimittämisestä, tehtävään määräämisestä sekä virkojen ja tehtävien kelpoisuusvaatimuksista säädetään puolustusvoimista annetussa laissa.

Tutkinnanjohtajana pääesikunnan toimittamassa esitutkinnassa on 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

38 a §

Poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin virka-apu Puolustusvoimille

Puolustusvoimilla on oikeus saada poliisilta, Rajavartiolaitokselta ja Tullilta tarpeellista virka-apua tässä laissa säädetyn rikosten selvittämiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi. Puolustusvoimilla on oikeus saada

Voimassa oleva laki

Ehdotus

39 §

Tehtävän siirtäminen poliisille

Jos tutkinnan puolueettomuus tai rikoksen vakavuus sitä edellyttää, 35 §:ssä tarkoitettu tehtävä on siirrettävä kokonaan poliisin suoritettavaksi. Tehtävä voidaan muutenkin siirtää poliisille asian laadun niin vaatiessa. Poliisilla on myös erityisestä syystä oikeus oma-aloitteisesti ottaa asia, jossa pääesikunta toimittaa esitutkinnan, tutkittavakseen.

40 §

Ilmoitusvelvollisuus

Pääesikunnan esitutkintaa hoitavien virkamiesten on ilmoitettava 35 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta, käynnistämästään toimenpiteestä rikoksen selvittämiseksi sekä ilman aiheetonta viivytystä 37 §:ssä mainittujen salaisten pakkokeinojen käyttämisestä rikoksen selvittämiseksi poliisille. Ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvista rikoksista ja ilmoitusmenettelyistä sovitaan pääesikunnan esitutkintaa hoitavien virkamiesten ja poliisin välisessä yhteistoiminnassa. Tiedot saa luovuttaa teknisen käyttöyhteyden avulla tai muuten sähköisesti.

44 §

Oikeus saada tietoja yksityiseltä yhteisöltä

Pääesikunnalla on oikeus saada teleyritykseltä ja yhteisötilaajalta yhteystiedot sellaisesta teleliittymästä, jota ei mainita julkisessa luettelossa, tai teleliittymän, sähköpostiosoitteen, muun teleosoitteen tai telepäätelaitteen

virka-apua, jos virka-avun antaminen voi tapahtua vaarantamatta virka-apua antavalle viranomaiselle säädettyjen muiden tehtävien suorittamista.

39 §

Tehtävän siirtäminen poliisille

Jos tutkinnan puolueettomuus tai rikoksen vakavuus sitä edellyttää, *esitutkinta* on siirrettävä kokonaan poliisin suoritettavaksi. Tehtävä voidaan muutenkin siirtää poliisille asian laadun niin vaatiessa. Poliisilla on myös erityisestä syystä oikeus oma-aloitteisesti ottaa *sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettu rikos* tutkittavakseen.

40 §

Ilmoitusvelvollisuus

Pääesikunnan esitutkintaa hoitavien virkamiesten on ilmoitettava 35 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta, käynnistämästään toimenpiteestä rikoksen selvittämiseksi sekä ilman aiheetonta viivytystä 37 §:ssä mainittujen salaisten pakkokeinojen käyttämisestä rikoksen selvittämiseksi poliisille.

Kurinpitoesimiehen on ilmoitettava poliisille käynnistämänsä toimenpiteestä rikoksen selvittämiseksi.

Tässä pykälässä tarkoitettun ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvista rikoksista ja ilmoitusmenettelyistä sovitaan Puolustusvoimien ja poliisin välisessä yhteistoiminnassa. Tiedot saa luovuttaa teknisen käyttöyhteyden avulla tai muuten sähköisesti.

44 §

Oikeus saada tietoja yksityiseltä yhteisöltä

Pääesikunnalla on oikeus saada *yksityiseltä yhteisöltä rikoksen selvittämiseksi välttämättömiä tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutuslainsäätöön estämättä.*

HE 61/2021 vp

Voimassa oleva laki

yksilöivät tiedot, jos tietoja yksittäistapauksessa tarvitaan 35 §:ssä tarkoitetun tehtävän suorittamiseksi. Pääesikunnalla on vastaava oikeus saada postitoimintaa harjoittavalta yhteisöltä jakeluosoitetietoja.

94 §

Luvun säännösten soveltaminen

Tämän luvun säännöksiä sovelletaan silloin, kun tasavallan presidentti on asevelvollisuuslain 83 §:n mukaisesti päättänyt ylimääräisestä palveluksesta.

98 §

Pääesikunnan esitutkintaa hoitavien virkamiesten toimivaltuudet

Sen lisäksi, mitä 36 §:n 1 momentin 1 kohdassa säädetään, pääesikunnan virkamies, joka on suorittanut poliisialipäällystötutkinnon, voi toimia tutkinnanjohtajana 35 §:ssä tarkoitetun rikoksen esitutkinnassa.

128 §

Puolustusministeriön suorittama valvonta

Edellä 37 §:ssä mainittujen salaisten pakkokeinojen ja 89 §:n 1 momentissa mainittujen salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä laadittu pöytäkirja on toimitettava puolustusministeriölle.

Ehdotus

Pääesikunnalla on oikeus saada teleyritykseltä ja yhteisötilaajalta yhteystiedot sellaisesta teleliittymästä, jota ei mainita julkisessa luettelossa, tai teleliittymän, sähköpostiosoitteen, muun teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot, jos tietoja yksittäistapauksessa tarvitaan rikoksen selvittämiseksi. Pääesikunnalla on vastaava oikeus saada postitoimintaa harjoittavalta yhteisöltä jakeluosoitetietoja.

94 §

Luvun säännösten soveltaminen

Tämän luvun säännöksiä sovelletaan valmiuslain (1552/2011) 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ja puolustuslalin (1083/1991) 1 §:ssä tarkoitetussa puolustustilassa. Tämän luvun 98–100, 103 ja 104 §:ää sovelletaan myös asevelvollisuuslain 32 §:n 3 momentissa tarkoitetussa kertausharjoituksessa ja 83 §:ssä tarkoitetussa ylimääräisessä palveluksessa.

98 §

Pääesikunnan esitutkintaa hoitavien virkamiesten toimivaltuudet

Sen lisäksi, mitä 36 §:n 1 momentin 1 kohdassa säädetään, pääesikunnan virkamies, joka on suorittanut poliisialipäällystötutkinnon tai täyttää poliisin hallinnosta annetun lain (110/1992) 15 §:n nojalla annettujen säännösten mukaiset ylikonstaapelia ja rikosylikonstaapelia koskevat kelpoisuusvaatimukset, voi toimia tutkinnanjohtajana 35 §:ssä tarkoitetun rikoksen esitutkinnassa.

128 §

Puolustusministeriön suorittama valvonta

Edellä 37 §:ssä mainittujen salaisten pakkokeinojen ja 89 §:n 1 momentissa mainittujen salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä laadittu pöytäkirja on toimitettava puolustusministeriölle.

HE 61/2021 vp

Voimassa oleva laki

Puolustusministeriölle on toimitettava tiedot yhteiskunnallisesti, taloudellisesti tai vakavuudeltaan merkittävistä puolustusvoimien rikostorjuntaan liittyvistä asioista.

Salaisten pakkokeinojen ja salaisten tiedonhankintakeinojen käytön järjestämisessä ja valvonnassa sekä toimenpiteiden kirjaamisessa ja valvontaa varten annettavissa selvityksissä noudatetaan, mitä pakkokeinolaissa ja poliisilaissa sekä niiden nojalla säädetään.

(uusi)

Ehdotus

Puolustusministeriölle on toimitettava tiedot yhteiskunnallisesti, taloudellisesti tai vakavuudeltaan merkittävistä *Puolustusvoimien* rikostorjuntaan liittyvistä asioista. *Puolustusministeriöllä on oikeus saada tiedot salassapitosäännösten estämättä.*

Salaisten pakkokeinojen ja salaisten tiedonhankintakeinojen käytön järjestämisessä ja valvonnassa sekä toimenpiteiden kirjaamisessa ja valvontaa varten annettavissa selvityksissä noudatetaan *pakkokeinolakia ja poliisilakia.*

130 a §

Puolustusvoimien rikostorjuntatehtäviä hoitavien virkamiesten virkamerkki ja aseman ilmaiseminen sekä virkamiehen yksilöiminen

Edellä 36 ja 87 §:ssä tarkoitettujen virkamiesten virkamerkistä säädetään puolustusministeriön asetuksella. Virkamiehen on pidettävä virkamerkki mukana virkatehtävää suorittaessa.

Virkamiehen on tarvittaessa ilmaistava toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle olevansa 1 momentissa tarkoitettu virkamies ja pyynnöstä esitettävä virkamerkkinsä, jos ilmaiseminen tai esittäminen on mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta.

Puolustusvoimien on huolehdittava siitä, että virkatoimen suorittanut virkamies on tarvittaessa yksilöitävissä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

2.

Laki

Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain (1207/2010) 6 §:n 1 momentin 11 kohta, sellaisena kuin se on laissa 308/2016, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 §

6 §

Velvoitteidenhoitoselvityksen käyttötarkoitus

Velvoitteidenhoitoselvityksen käyttötarkoitus

Velvoitteidenhoitoselvitys laaditaan tukemaan:

Velvoitteidenhoitoselvitys laaditaan tukemaan:

11) poliisiin tai rajavartiolaitoksen suorittamaa rikosten ennalta estämistä ja selvittämistä tai Tullin suorittamaa esitutkintaa, jos rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään yksi vuosi vankeutta ja rikoksen epäillä tapahtuneen organisaation toiminnassa taikka organisaatiota hyväksi käyttäen;

11) poliisiin, *Rajavartiolaitoksen tai Puolustusvoimien* suorittamaa rikosten ennalta estämistä ja selvittämistä tai Tullin suorittamaa esitutkintaa, jos rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään yksi vuosi vankeutta ja rikoksen epäillä tapahtuneen organisaation toiminnassa taikka organisaatiota hyväksi käyttäen;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

3.

Laki

rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 31 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain (577/2005) 31 §:n 4 momentti, sellaisena kun se on laissa 266/2014, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

31 §

31 §

Sotilasrikossäännösten soveltaminen

Sotilasrikossäännösten soveltaminen

Tarkempia säännöksiä menettelystä sotilas-oikeudenkäyntiasioiden esitutkinnassa sekä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 10 §:ssä tarkoitettuihin *rajavartiolaitoksen* kurinpitoesimiehistä, 33 §:ssä tarkoitettuna lausunnon antamisesta ja 75 §:ssä tarkoitettuna varoituksen täytäntöönpanosta rajavartiolaitoksessa käsiteltävässä sotilaskurinpitoasiassa annetaan valtioneuvoston asetuksella.

Tarkempia säännöksiä menettelystä sotilas-oikeudenkäyntiasioiden esitutkinnassa sekä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 10 §:ssä tarkoitettuihin kurinpitoesimiehistä, *28 a §:ssä tarkoitettuihin esitutkinnan aloittamiseen oikeutettuihin virkamiehistä*, 33 §:ssä tarkoitettuna lausunnon antamisesta ja 75 §:ssä tarkoitettuna varoituksen täytäntöönpanosta *Rajavartiolaitoksessa* annetaan valtioneuvoston asetuksella.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

Puolustusministeriön asetukset

Puolustusvoimien rikostorjuntatehtäviä hoitavien virkamiesten virkamerkeistä

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti säädetään sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain (255/2014) 130 a §:n 1 momentin nojalla:

1 §

Soveltamisala

Tässä asetuksessa säädetään sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain (255/2014) 36 §:n 1 momentissa tarkoitetun esitutkintaa hoitavan pääesikunnan virkamiehen virkamerkeistä.

2 §

Pääesikunnan esitutkintaa hoitavan virkamiehen virkamerkki ja siihen otettavat tiedot

Pääesikunnan esitutkintaa hoitavan virkamiehen virkamerkki on 85 millimetrin pituinen ja 53 millimetrin levyinen kulmistaan pyörästetty muovinen kortti, johon merkitään kortin numero sekä kortin haltijan nimi, syntymäaika ja valokuva.

Virkamerkin etupuolella on Puolustusvoimien tunnuskuva sekä tekstit ”VIRKAMERKKI - TJÄNSTEMÄRKE - BADGE” sekä maininta virkamerkin haltijan oikeudesta suorittaa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa tarkoitettuja esitutkintatehtäviä. Virkamerkin kääntöpuolella on selvitys virkamerkin haltijan toimivallasta.

3 §

Puolustusvoimien rikosten ennalta estämistä ja paljastamista hoitavan virkamiehen virkamerkki ja siihen otettavat tiedot

Puolustusvoimien rikosten ennalta estämistä ja paljastamista hoitavan virkamiehen virkamerkki on 85,6 millimetrin pituinen ja 54 millimetrin levyinen kulmistaan pyörästetty muovinen kortti, johon merkitään kortin numero sekä kortin haltijan nimi, syntymäaika ja valokuva.

Virkamerkin etupuolella on Puolustusvoimien tunnuskuva sekä teksti ”VIRKAMERKKI - TJÄNSTEMÄRKE - BADGE” sekä maininta virkamerkin haltijan oikeudesta suorittaa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa tarkoitettuja rikosten ennalta estämistä- ja paljastamistehtäviä. Virkamerkin kääntöpuolella on selvitys virkamerkin haltijan toimivallasta.

HE 61/2021 vp

4 §

Virkamerkkiluettelo

Pääesikunta pitää virkamerkeistä automaattisen tietojenkäsittelyn avulla ylläpidettävää luetteloa, johon merkitään tässä asetuksessa tarkoitetuille virkamiehille luovutettujen virkamerkkien numero ja luovutuspäivä sekä virkamerkin haltijan nimi ja hallintoyksikkö.

5 §

Voimaantulo

Tämä asetus tulee voimaan päivänä kuuta 20 .